

Broj: 01-164

Podgorica, 04.02.2020. godine

**UNIVERZITET CRNE GORE
CENTRU ZA DOKTORSKE STUDIJE
- SENATU -**

Predmet: Materijal za sjednicu Senata

Uvaženi,

Dostavljamo material za narednu sjednicu Centra za doktorske studije, odnosno Senata Univerziteta Crne Gore, i to:

- Odluku Vijeća Fakulteta političkih nauka od 30.01.2020. godine
- Obrazac D3 - Ocjena doktorske disertacije
- Prateća dokumentacija za kandidatkinju mr Jelisavetu Blagojević

S poštovanjem,

DEKAN,

Prof. dr Milan Marković

Broj: 01-141

Podgorica, 30.01.2020. godine

Na osnovu člana 64. Statuta Univerziteta Crne Gore i člana 55. Pravila doktorskih studija Univerziteta Crne Gore, Vijeće Fakulteta političkih nauka u Podgorici je na 244 sjednici održanoj 30.01.2020. godine, donijelo

ODLUKU

I

Usvaja se Izvještaj Komisije za ocjenu doktorske disertacije pod naslovom “**Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama, Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen**” kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević.

II

Predlaže se Senatu Univerziteta Crne Gore da prihvati doktorsku disertaciju pod naslovom “**Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama, Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen**” kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević i imenuje Komisiju za odbranu doktorske disertacije u sastavu:

- Prof. dr Srđan Darmanović, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore
- Prof. dr Saša Knežević, vanredni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore
- Prof. dr Zoran Stojiljković, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

III

Izvještaj Komisije za ocjenu doktorske disertacije i odluku Vijeća Fakulteta dostaviti Centru za doktorske studije i Senatu Univerziteta Crne Gore, na dalju nadležnost.

IV

Mjesto, dan i čas odbrane doktorske disertacije biće utvrđen nakon sjednice Senata Univerziteta Crne Gore, nakon konsultacija članova Komisije i kandidata.

OBRAZLOŽENJE

Komisija za ocjenu doktorske disertaicje pod naslovom “**Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama, Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen**” kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević je napisala Izvještaj, koji je Vijeće Fakulteta političkih nauka razmatralo na sjednici održanoj 30.01.2020. godine.

Nakon saznanja da su ispunjenisvi uslovi iz člana 42. Pravila doktorskih studije, Vijeće je odlučilo kao u izreci.

Dostavljeno:

- Centru za doktorske studije
- Senatu Univerziteta Crne Gore
- imenovanoj
- članovima Komisije
- Službi za studentska pitanja
- a/a

DEKAN,

Prof. dr Milan Marković

OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU	
Titula, ime i prezime	mr Jelisaveta Blagojević
Fakultet	Fakultet političkih nauka
Studijski program	Međunarodni odnosi
Broj indeksa	1/2010
MENTOR/MENTORI	
Prvi mentor	Prof. dr Srđan Darmanović Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore
KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE	
Prof. dr Saša Knežević	Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Srđan Darmanović	Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Zoran Stojiljković	Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu
Datum značajni za ocjenu doktorske disertacije	
Doktorska disertacija i Izvještaj dostavljen Biblioteci UCG	25.11.2019. godine
Javnost informisana (dnevne novine) da su Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije dati na uvid	27.11.2019. godine
Sjednica Senata na kojoj je izvršeno imenovanje Komisije za ocjenu doktorske disertacije	09.10.2018. godine
Uvid javnosti	
U predviđenom roku za uvid javnosti bilo je primjedbi?	Nije
OCJENA DOKTORSKE DISERTACIJE	
1. Pregled disertacije Doktorska disertacija pod naslovom „Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama. Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen“ kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević napisana je latiničnim pismom (Times New Roman, font 12, prored 1,5) na A4 formatu. Početne stranice disertacije pored osnovnih podataka o kandidatkinji i disertaciji uključuju rezime disertacije sa ključnim riječima na crnogorskom i engleskom jeziku, predgovor, spisak osnovnih skraćenica, kao i sadržaj narednog dijela rada koji obuhvata 328 stranica. Navedene stranice uključuju uvodna razmatranja, osnovnih pet međusobno povezanih tematskih cjelina – glava teksta, od kojih je svaka podijeljena u nekoliko poglavlja, zaključna razmatranja, literaturu sistematizovanu po navedenim cjelinama (45 strana), šest priloga (20 strana), kao i biografiju kandidata. U cilju validnijeg razumijevanja tematike rada, u sklopu osnovnih pet segmenata dato je i 26 tabela, šest grafikona, tri dijagrama, dvije slike i jedna mapa. Kroz osnovnih pet glava rada kandidatkinja je, u skladu sa predmetom, ciljevima, svrhom i značajem istraživanja, pružila teorijsku i empirijsku validaciju. Teorijska validacija obuhvatila je razjašnjenje osnovnih pojmova i koncepata rada: režim, tranzicija, modeli tranzicije, tipovi nedemokratskih režima, uloga vojske u arapskim režimima, uloga vojske u tranziciji. Empirijska validnost obezbijedena je analizom (ne)političke uloge vojske u Tunisu, Egiptu, Bahreinu, Siriji, Libiji i Jemenu kroz istorijski presjek, odnosno identifikovanje osnovnih karakteristika režima prije „Arapskog proljeća“, položaja vojske u tim režimima, reakcije vojske na „Arapsko	

proljeće", kao i uloge vojske u novim režimima i tranzicijama – u jedinicama analize gdje je došlo do promjene režima, odnosno Libiji, Jemenu, Tunisu i Egiptu.

U **uvodnom dijelu** disertacije definisano je istraživačko pitanje rada kao osnova za identifikovanje ključnih koncepata a potom i njihovu operacionalizaciju, tj. svođenje na empirijske indikatore istraživanja. U kontekstu definisanja istraživačkog pitanja, ukazano je na genezu i značaj izučavanja vojske kao političkog faktora, odnosno aktera političke tranzicije u zemljama arapskog svijeta, pri čemu je za studije slučaja odabrano sljedećih šest zemalja: Tunis, Egipat, Bahrein, Siriju, Libiju i Jemen. U uvodnim razmatranjima rada postavljeni su i osnovni ciljevi disertacije, te određena svrha istraživanja koja se prepoznaje u potrebi da se pokaže da je, i pored činjenice da nije jedini, odnosno da zavisi i od niza političkih, socijalnih i ekonomskih faktorapodrška vojske u arapskim režimima neophodan uslov za uspjeh tranzicije iz nedemokratskog režima. Postavljanje istraživačkog fokusa na vojsku kao aktera tranzicije predstavlja zahtjevan, ali istovremeno veoma vrijedan istraživački poduhvat. Ovo naročito imajući u vidu što je razjašnjavanje uloge vojske u momentu protesta/pobune protiv aktuelnog režima predmet istraživanja relativno malog broja radova u akademskoj i naučnoj zajednici u našem regionu.

Prvu glavu rada, odnosno konceptualno-teorijski okvir disertacije čine tri poglavlja od kojih prvo obuhvata konceptualnu analizu pojma režim, opšte tipologije režima, kao i vrste režima u arapskim zemljama prije 2010. godine. U sklopu drugog poglavlja ukazano je na distinkciju između državnih udara, revolucija i građanskih ratova, zatim je data konceptualna analiza pojma tranzicija, objašnjenje strateškog pristupa proučavanju procesa tranzicije kao i analiza koncepta političkih promjena u arapskim zemljama od 2010. godine. Posljednje poglavlje druge glave rada pokriva konceptualizaciju civilno-vojnog odnosa i njegove determinante, opis uloge i položaja vojske u nedemokratskim režimima i procesu tranzicije, analizu pojma i modele civilne kontrole nad vojskom, pregled teorijskih perspektiva u ovoj oblasti, pokazatelje razvoja civilno-vojnih odnosa i pregled literature u oblasti uloge i položaja vojske u arapskim režimima i tranzicijama na bazi koje su utvrđene nezavisne varijable rada. Kroz navedenu konceptualnu analizu osnovnih pojmova, kao i teorijske perspektive, u sljedećem poglavlju je definisan hipotetički i analitički okvir rada kroz čije dimenzije su testirane postavljene hipoteze na bazi empirijskih indikatora.

U cilju postizanja preciznosti, jasnoće, sistematičnosti i kontrolisanosti u realizaciji ciljeva istraživanja, odnosno dolaženja do relevantnih i uporedivih saznanja, u posebnoj, **drugoj glavi** rada definisan je i obrazložen istraživački dizajn disertacije, tj. uspostavljen je hipotetički, analitički i metodološki okvir između teorije i empirijskih indikatora. U tom kontekstu, postavljene su opšte hipoteze rada, kao i njihove podhipoteze. Kroz institucionalnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu dimenziju analize vojske unutar režima, te karakter protesta i međunarodni faktor uticaja u momentu protesta, razvijen je analitički okvir odnosa između položaja vojske u režimu i uloge vojske u pokušaju njegove promjene, odnosa između uloge vojske u promjeni i rezultata promjene, kao i analitički okvir civilno-vojnih odnosa u fazi konstituisanja novog režima. Identifikovani su i osnovni empirijski indikatori uloge vojske u periodu tranzicije, kao i indikatori odnosa između civilnih i vojnih vlasti u procesu konstituisanja novog režima. Na kraju ove tematske cijeline, utvrđen je metodološki okvir disertacije, tj. osnovne metode prikupljanja i analize empirijske građe, te pruženo obrazloženje vremenskog okvira rada i izvršene selekcije case-studies.

Hipoteze rada koje se odnose na ulogu vojske kao promotivnog faktora političke promjene testirane su na slučajevima promjene režima u Tunisu i Egiptu 2010, odnosno 2011. godine. To je predmet **treće glave** rada, pri čemu je u cilju razumijevanja ovog pitanja predstavljen kontekst njegovog nastanka i razvoja, odnosno istorijski, politički i kulturni identitet navedenih zemalja, osnovne karakteristike civilno-autoritarnog režima Burgiba-Ben Ali 1956-2011 u Tunisu, odnosno osnovne karakteristike Naser-Sadat-Mubarak režima u Egiptu u periodu 1952-2011. Na bazi opisa ovih kontekstualnih informacija, a kroz institucionalnu, socijalnu, ekonomsku i edukativnu dimenziju ispitan je položaj vojske u ovim režimima, te na osnovu toga i faktora međunarodne (ne)intervencije, magnitude i sastava protesta, objašnjena reakcija vojske u momentu promjene kao i konstituisanju novog sistema vlasti. Kroz osvrt na „postproljećni“ period, predstavljeni su uzroci i

posljedice depolitizovanja vojske u Tunisu i izrazitog politizovanja vojske u Egiptu, odnosno uspostavljanja demokratskog režima u Tunisu, a vojnog režima u Egiptu.

U okviru **četvrtog dijela** rada, na primjerima protesta/pobune protiv režima u Bahreinu i Siriji 2011. godine, data je deskripcija i ekspanacija opstruktivnih karakteristika djelovanja pripadnika vojske u periodu tranzicije. Za razliku od slučajeva Tunisa i Egipta, u Bahreinu i Siriji nije došlo do promjene režima, pa su oni analizirani kao specifični slučajevi uloge vojske kao faktora opstanka vladajućeg režima. U cilju dolaženja do validnih saznanja, posebni dijelovi ove tematske cijeline su posvećeni prikazu istorijskog, kulturnog i političkog identiteta ovih zemalja, zatvorenog autoritarnog režima Al Kalifa u Bahreinu, kao i "dinastije" Asad u Siriji 1970-2011. Kroz opis karakteristika državnog i društvenog uređenja ukazano je na sektašku prirodu vojno-bezbjednog aparata, kao i samih protesta/pobune protiv režima. Prepoznati su i pokušaji političke polarizacije, dinastičke – unutarrežimske podjele u Al Kalifa režimu, pružena procjena stanja civilno-vojnih odnosa nakon sukoba na ulicama Maname, te dat prilog – analiza koju je kandidatkinja napravila o medijskom izvještavanju u Bahreinu o arapskim pobunama objavljenim u libanskim online medijima 2015. godine. Eksplicirana je i uloga spoljnih sila u determinisanju toka i rezultata protesta/pobune, sa naglaskom na eskaliranje protesta u građanski rat u Siriji usljed, inter alia, sukoboljenih interesa regionalnih i globalnih sila.

Ispitivanju faktora koji određuju podjelu vojske na pristalice i protivnike aktuelnog režima u momentu protesta/pobune protiv Gadafijeve vladavine u Libiji, odnosno Salehove u Jemenu posvećena je zasebna tematska cjelina, odnosno **peta glava** rada. Uz pruženi istorijski i kulturni okvir nastanka i razvoja ovih zemalja, te deskripciju autoritarnih režima sa elementima sultanizma i plemenskih crta društvenog i državnog sistema, identifikovan je insitucionalni, ekonomski, socijalni i edukativni položaj pripadnika vojske u ovim sistemima kao determinanta njihove podjele 2011. godine. Istaknut je i značaj međunarodne intervencije za tok i ishod protesta/pobune, odnosno ulogu vojske u istim, a zatim i fragmentacije vojske kao jednog od važnih uzroka nestabilnosti postgadafijeve Libije, odnosno postsalehovskog Jemena. Gubljenje jednog od osnovnih elementa državnosti - monopola nad aparatom prinude i posledice takve situacije opisani su posljednjem dijelu ove glave disertacije.

Na kraju, **zaključna razmatranja** disertacije sistematizovana su i predstavljena, u skladu sa osnovnih pet glava rada, kroz pet međusobno uzročno-posljedično povezanih segmenata, gdje su obrazloženi glavni nalazi rada i u skladu sa tim potvrđene/opovrgnute hipoteze rada, ukazano na identifikovane nedostatke istraživanja te istaknuta i obrazložena potreba daljeg izučavanja ove tematike. U prvom dijelu zaključnih razmatranja, data je komparacija kolonijalne sudbine Tunisa, Egipta, Bahreina, Sirije, Jemena i Libije, u drugom osnovne karakteristike vlasti Burgiba-Alija u Tunisu (1956-2011); režima Naser-Sadat-Mubaraka u Egiptu (1952-2011); režima Muamera Gadafija u Libiji (1969-2011); režima Al Abdulaha Saleha u Jemenu (1978-2011); režima porodice Al Kalifa u Bahreinu (1783-danas) i režima Hafez-Bašar Asada u Siriji (1970- danas). Na preostalim stranicama disertacije posvećenim zaključnim razmatranjima p

redstavljeno je koje varijable imaju najveću eksplanatornu moć u određenim reakcijama vojske a potom i doneseni zaključci po pitanju uticaja te reakcije na rezultate protesta/pobuna u zemaljama rada.

Disertacija mr Blagojević sadrži i **šest priloga** i to: tabelarni prikaz o modelima procesa političkih promjena u arapskim zemljama i njihovim rezultatima u 2012. godini; tabelarni prikaz nivoa tribalizma i islamizma u arapskim zemljama; vojni indeks zemalja regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike; autoritarne trendove zemalja istraživanja, Polity IV u periodu od 1943. do 2013. godine; intervju sa dr Hajtam Muzahimom: Kompleksna situacija u Libanu; te analizu posljedica arapskih nestabilnosti po Zapadni Balkan.

2. Vrednovanje disertacije

2.1. Problem

Kompleksnost, izazovnost i istraživačka upornost pronalazjenja odgovora na istraživačko pitanje: „Kakvu ulogu je imala vojska u arapskim režimima i tranzicijama, koji faktori su determinisali njenu ulogu u tranziciji, te na koji način ta uloga utiče na tok tranzicije i mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u novom režimu?“ ogleda se u tri osnovna elementa, koja pripremi ove disertacije daju dodatni značaj i vrijednost.

Prvo, ne veliki broj radova se fokusira isključivo na analizu značaja i uloge vojske u promjenama sistema vlasti u oblasti tranzitologije i komparativne politike na globalnom planu, a posebno na području zemalja bivše Jugoslavije.

Drugo, obim materijala o civilno-vojnim odnosima u arapskim zemljama je ograničen. Kako je kandidatkinja ukazala jedan od prvih radova o ulozi arapske vojske u političkim procesima izradio je Majid Khadduri 1953. godine. Od tog perioda do sredine sedamdesetih godina prošlog vijeka ovim pitanjem su se bavili autori, poput Rustowa (1963), Haddada (1965), Be'eria (1970). I u ovim radovima, međutim, odnosa između pripadnika vojske i civilno-političkih aktera u zemljama arapskog svijeta nije bio toliko istraživani sve do 2010/2011 godine, odnosno talasa protesta/pobuna protiv vlasti dugogodišnjih režima nazvanog „Arapsko proljeće“. To je učinilo složenim pronalazjenje preciznih i dovoljnih informacija o položaju vojske u režimima koji su se suočili sa protestima/pobunom, a time i razumijevanja reakcije vojske u ovim momentima, kao i kasnijoj (de)politizaciji. No, kandidatkinja je prepoznala, identifikovala i selektirala podatke i analize iz djela najrelevantnijih autora koja su nastala u tom periodu, poput Barry Rubina (2000) gdje se razlikuju dvije faze civilno-vojnih odnosa u arapskom svijetu: prva faza, 1950-ih i 1960-ih kada je vojska bila glavna prijetnja sistemu, i druge faza od 1970-ih kada je postala glavni zaštitnik režima. Blagojević je, u cilju definisanja analitičkog i hipotetičkog okvira disertacije, obradila, uklopila i tematski povezala informacije iz djela sljedećih autora nastalih prije 2011. godine: Pollack (1996), De Atkine (1999), Kamrava (2000), Bellin (2004), Cook (2007), Hansen & Jensen (2008). Kako bi postigla navedeni cilj konsultovala je i radove autora pripremljenih nakon „Arapskog proljeća“, poput Marshall & Stacher (2012), Droz-Vincent (2011, 2014), Kårtveit & Jumbert (2014), Meijer (2014). Na bazi navedenog pregleda literature, identifikovane su četiri dimenzije analize pozicije vojske u nedemokratskom režimu, odnosno nezavisne varijable koje determinišu ulogu vojske u procesu tranzicije: institucionalno-pravna, ekonomska, socijalna i edukativno-vrijednosna.

Na kraju, problematika ispitivanja ovog pitanja pronalazi se i u oprečnosti informacija datih u vodećim svjetskim časopisima od strane relevantnih autora. Brzina odvijanja događaja 2010/2011 o čijem toku su se informacije širile prvenstveno putem interneta, posebno društvenih mreža uslovlilo je i preuzimanje nedovoljno provjerenih podataka od strane analitičara. Tako je npr. u slučaju Tunisa, kandidatkinja identifikovala problematiku (dez)informacije o naredbi Ben Alija da vojska puca na demonstrante u kontekstu određivanja pozicije vojske u momentu protesta. Ovu kontroverzu u izvorima informacija, riješila je tako što je prvo napravila razliku između dvije grupe radova: prvu koja se bavi objašnjenjem faktora koji su uticali na odluku vojske da ne puca na demonstrante, polazeći od uvjerenja da je Ali izdao naredbu da vojska sprovede navedeni akt (Barany, 2011; Crause, 2011; Brooks 2013; Lutterbeck, 2011; Signé & Smida, 2014; Gaub, 2014), i drugu grupu koja odbacuje navode da je Ali izdao takvu naredbu što podrazumijeva da vojska nije imala povoda o tome da odlučuje (Pachon, 2014; Bou Nassif, 2015; Grewal, 2016). Drugo, postoji i jasan vremenski razmak u nastajanju navedenih materijala, što implicira da su kasniji radovi zasnovani na podacima koji su prošli jasniji i precizniji sud vremena u odnosu na ranije radove koji su nastajali u samoj aktuelnosti i žarištu događaja i informacija o istim. Tako npr. novi uvid ne mijenja pozitivnu sliku o ulozi vojske u padu Ben Alija. To pokazuje da vojska nije otvoreno podržala demonstrante kao u slučaju Egipta, ali je njena neutralna pozicija omogućila ostvarivanje cilja protesta.

U cilju relevantnog, validnog, provjerljivog, kontrolisanog i sistematizovanog bavljenja istraživačkom problematikom, kandidatkinja je dala pregled literature koja se bavi ovim pitanjem. Tako je u slučaju Egipta

konsultovala, između ostalog, sljedeće autore koji su se bavili objašnjenjem uloge vojske u protestima i kasnije: Barany (2011), Lutterbeck (2011), Bellin (2012), Droz-Vincent, (2011); Albrecht & Bishara (2011), Martini & Taylor (2011). Pri analizi reakcije vojske na proteste/pobunu i u drugim zemljama analize korišćeni su materijali brojnih autora. Tako su u slučaju Bahreina konsultovani: Barany (2011), Lutterbeck (2011), Louër (2013), Ehteshami (2013), Droz-Vincent (2014), a pri analizi slučaja Sirije: Lutterbeck (2011), Cleveland & Bunton (2013), Gaub (2014), Hashim (2015). O poziciji libijske vojske informacije su obrađivane iz radova: Barany (2011), Droz-Vincent (2012), Gaub (2013, 2014), Meyran (2014), i, na kraju, pri analizi odgovora jemenske tribalizovane vojske korišćeni su: Lutterbeck (2011), Gaub (2014, 2015), Hashim (2015), Knights (2013).

U odnosu na navedene autore, Blagojević je nastojala da prirodu i karakter civilno-vojnih odnosa i protesta u navedenim zemljama objasni i kroz kontekst u kojem su nastali i u kojem se su se razvijali, odnosno eksplicitnijim ukazivanjem na istorijski, kulturni i politički identitet zemalja, kao i osnovne karakteristike samih nedemokratskih režima. Na bazi tih podataka, te kroz teorijski okvir strateškog pristupa objašnjenju tranzicije, data je analiza civilno-vojnih odnosa kroz institucionalno-pravnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu poziciju vojske u navedenih šest arapskih režima.

Tokom doktorskog istraživačkog perioda, kandidatkinja je pripremila i objavila više radova koji pokrivaju tematiku doktorata, kako u Crnoj Gori i regionu, tako i tokom istraživačkog perioda na Univerzitetu La Sapienza u Rimu, gdje se posebno ističe intervju sa dr Muzahemom o kompleksnoj situaciji u Libanu objavljen u časopisu Geopolitica.info koji je omogućio direktniji uvid i razumijevanje situacije u susjednoj Siriji kao zemlji analize disertacije. U sklopu radova objavljenih u Medijskim dijalozima Istraživačkog medijskog centra Blagojević je obradila teme poput vojne vlasti u Egiptu, uloge vojske u tranziciji u Tunisu, uloge informacionih i komunikacionih tehnologija u arapskim tranzicijama, kao i konceptualne analize pojma tranzicija i demokratska konsolidacija, koje su znatnim dijelom obuhvaćene disertacijom. Rad pod nazivom „Jemen pet godina od početka arapskog proljeća: država ili teritorija siromaštva i konflikta?“ objavljen u časopisu Političke analize, Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba, inkorporiran je u peto poglavlje disertacije koje se bavi analizom uloge vojske u tranziciji Jemena 2011. godine. Slično je i sa radom „Politička previranja u arapskom svijetu: Nestabilnosti i priliv migranata na Zapadni Balkan“ objavljenim u časopisu Annales, Series Historia et Sociologia indeksiranim u Arts & Humanities Citation Index list. Riječ je o koautorskom radu, gdje je Blagojević pripremila poglavlja koja se odnose na karakteristike arapskih režima, uzroke, tok i rezultat arapskih tranzicija, rat u Siriji i nestabilne režime nakon Arapskih proljeća, a čiji je tekst ujedno sadržan u teorijskom, kao i empirijskom dijelu disertacije. Analiza medijskog izvještavanja u Bahreinu o pobunama u drugim arapskim zemljama objavljena u Časopisu Centra za bliskistočne studije iz Bejruta The Levant News pod nazivom „Glas Bahreina vs. Glas Arapskih pobuna“ predstavlja prilog poglavlja disertacije fokusiranog na studiju slučaja Bahreina. U zborniku radova Fakulteta političkih nauka objavljen je rad „Civilno-vojni odnosi u arapskim režimima“ koji je uklupljen u dio disertacije posvećen obrazloženju izvršene selekcije case-studies.

2.2. Ciljevi i hipoteze disertacije

U skladu sa predmetom disertacije koji predstavlja položaj i uloga vojske u tranziciji šest arapskih zemalja: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen, kandidatkinja je definisala osnovne ciljeve disertacije:

- ispitati ulogu i položaj vojske u režimima šest arapskih zemalja prije „Proljeća“,
- opisati i objasniti kako je vojska šest arapskih zemalja odgovorila na proteste/pobune naroda protiv režima, te ispitati koji faktori su determinisali njihovo djelovanje u tom procesu, te kako je taj odgovor uticao na tok tranzicije,
- ispitati ulogu vojske u procesu konstituisanja novog režima i eventualno konsolidacije istog.

Svrha rada je bila da se pokazati da je podrška vojske, i pored činjenice da nije jedini, odnosno da zavisi i od niza političkih, socijalnih i ekonomskih faktora, neophodan uslov za uspjeh tranzicije iz nedemokratskog režima, naročito u kontekstu razmatranih arapskih zemalja.

Konceptualno-teorijski segmenat disertacije predstavljen i obrazložen u prvoj glavi rada postao je osnova za definisanje hipotetičkog okvira koji je podijeljen u sljedeća tri dijela analize:

1. Faktori uticaja vojske u nedemokratskom režimu na reakciju u momentu protesta

Opšta hipoteza 1.1: Položaj vojske u nedemokratskom režimu bitno određuje njenu ulogu u procesu tranzicije, odnosno pokušaju promjene režima.

Ova hipoteza je testirana kroz ispitivanje pothipoteza definisanih kroz institucionalno-pravnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu dimenziju analize pozicije i uloge vojske u nedemokratskom režimu.

Institucionalno-pravna dimenzija je implicirala sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko je vojska institucionalizovana veća je vjerovatnoća da će imati promotivnu ulogu u procesu tranzicije.

Hipoteza 2: Ukoliko je stepen uključenosti vojske u administrativni aparat veći to je veća mogućnost da vojska bude opstruktivni faktor tranzicije.

Hipoteza 3: Ukoliko je vojska uspostavljena i funkcioniše u skladu sa određenim pravnim normama veća je vjerovatnoća da podrži proteste protiv režima.

Hipoteza 4: Ukoliko očuvanje korporativnih interesa vojske ne zavisi od opstanka režima veća je vjerovatnoća da će vojska podržati proteste.

Hipoteza 5: Ukoliko paralelne bezbjednosne službe imaju privilegovaniju poziciju u nedemokratskom režimu, veća je vjerovatnoća da će vojska otkazati poslušnost režimu.

Kroz ekonomsku dimenziju analize postavljena je sljedeća hipoteza:

Hipoteza: Ukoliko je vojska imala privilegovanu ekonomsku poziciju u nedemokratskom režimu veća je mogućnost da će postojati prepreke prilikom donošenja odluke da podrži proteste.

Kroz socijalnu dimenziju analize postavljene su sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko strukturu vojske većinom čine pripadnici određenih etničkih, sektaskih, plemenskih i sl. grupacija veća je vjerovatnoća da će podržati režim.

Hipoteza 2: Ukoliko su veze između vojske i društva jače veća je mogućnost da će vojska podržati pad režima.

Edukativno-vrijedonosna dimenzija implicira sljedeću hipotezu:

Hipoteza: Ukoliko je organizacija vojske zasnovana na profesionalnim normama i vrijednostima stečenim kroz adekvatnu edukaciju i usavršavanje veće je vjerovatnoća da će biti promotivani akter tranzicije.

Navedene hipoteze su provjerene analizom pozicije vojske u nedemokratskim režimima zemalja koje su predmet analize.

Opšta hipoteza 1.2: Međunarodni faktor uticaja u momentu protesta, kao i kakraket protesta određuju ulogu vojske u tranziciji, odnosno pokušaju promjene režima.

Ova hipoteza je testirana kroz ispitivanje dvije pothipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko vanjske sile podržavaju režim veća je vjerovatnoća da će vojska ostati lojalna režimu.

Hipoteza 2: Ukoliko su protesti masovni i raznoliki po svom sastavu veća je vjerovatnoća da vojska otkáže poslušnost režimu.

Date hipoteze su provjerene analizom pozicije vojske u momentu protesta/pobune u zemljama koje su predmet analize.

2. Uticaj uloge vojske u protestima na njihov rezultat u vidu pada ili opstanka režima

Opšta hipoteza 2: Položaj i uloga vojske u procesu tranzicije, odnosno pokušaju promjene režima bitno determinišu uspjeh pokušaja promjene.

„Arapsko proljeće“ pokazuje kako odgovor vojske na zahtjeve naroda za promjenu vlasti predstavlja pouzdan prediktor ishoda protesta/pobune protiv datog režima.

Hipoteza 1: Ukoliko vojska odluči da otkáže poslušnost režimu ili ostane neutralna, režim najvjerovatnije doživljava slom.

Navedena hipoteza je ispitana analizom i komparacijom slučajeva tranzicije u Tunisu i Egiptu gdje je vojska odlučila da ostane neutralna, odnosno podrži zahtjeve demonstranata.

Hipoteza 2: Ukoliko vojnici odluče da ostanu vjerni režimu i očuvaju status quo režim opstaje.

Data hipotezu je provjerena analizom slučajeva tranzicije u Siriji i Bahreinu gdje je vojska odlučila da stane na stranu režima.

Hipoteza 3: Ukoliko se vojska podijeli na snage lojalne režimu i one koje podržavaju demonstrante - ishod tranzicije određuju drugi faktori, kao što je strana intervencija, snaga opozicije, rješenosć režima da opstane i sl.

Posljednja hipoteza je ispitana analizom uloge vojske u tranziciji režima u Libiji i Jemenu.

3. Civilno-vojni odnosi u novokonstituisanom režimu

Opšta hipoteza 3.1: Položaj vojske u prethodnom režimu i njena uloga u protestima/pobuni bitno određuje nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu.

Hipoteza 1: Ukoliko je vojska imala privilegovan položaj u prethodnom režimu vjerovatno će biti visok nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu i pored promotivne uloge u promjeni prethodnog režima.

Navedena hipoteza je testirana analizom slučaja tranzicije Egipta nakon pada Mubarakovog režima.

Hipoteza 2: Ukoliko vojska nije imala politički i vojni angažman u prethodnom režimu te je imala promotivnu ulogu u njegovom kolapsu, vjerovatno će nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu biti nizak.

Data pretpostavka je testirana analizom slučaja Tunisa.

Hipoteza 3: Ukoliko se oružane snage podijele na antirežimske i režimske snage u momentu pobune, vjerovatno će biti visok nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu.

Hipoteza je ispitana analizom slučajeva tranzicije Libije i Jemena.

Opšta hipoteza 3.2: Odnos između vojnih prerogativa i civilno-vojnog konflikta bitno determiniše mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u novom sistemu.

Hipoteza je testirana na primjeru zemalja u kojima se prethodni režim suočio sa kolapsom, odnosno Egiptu i Tunisu, Libiji i Jemenu.

2.3. Bitne metode koje su primijenjene u disertaciji i njihova primjerenost

U cilju dolaženje do validnog i naučno prihvatljivog odgovora na postavljeno istraživačko pitanje kandidatkinja je primijenila sljedeće metode:

1. Istoriografski metod - posredstvom ovog metoda su ispitani uslovi nastanka i razvoja vojske šest arapskih režima od dobijanja nezavisnosti do danas;
2. Analiza slučaja - posredstvom kojeg su analizirani slučajevi Tunisa i Egipta kao relevantni za ispitivanje uloge vojske kao promotivnog faktora tranzicije; zatim slučajevi Bahreina i Sirije kao relevantni za

ispitivanje uloge vojske kao opstruktivnog faktora tranzicije; i na kraju slučajevi Jemena i Libije kako bi se ispitali rezultati tranzicije kada se vojska podijeli na prijatelje i oponente režima;

3. Analiza dostupne literature i dokumentacije - posredstvom kojeg su ispitane relevantne knjige, akademski i novinski članci, materijali stručnih organizacija i udruženja, zvanična dokumenta i slični materijali koji se odnose na ulogu vojske u arapskim režimima i tranzicijama;
4. Komparativni metod – posredstvom kojeg su utvrđene razlike i sličnosti:
 - u nastanku i razvoju vojske u zemljama koje su predmet istraživanja;
 - u ulozi vojske u protestima/pobunama protiv dugogodišnjih režima;
 - u ulozi vojske u konstituisanju novog režima i njegovoj konsolidaciji.

Hipoteze rada su testirane uz upotrebu širokog opsega primarnih izvora informacija, odnosno ustava, zvaničnih izjava od strane vojske, usvojenih i dostupnih pravnih akata, kao i sekundarnih izvora koji podrazumijevaju postojeću literaturu u vezi sa pitanjem istraživanja, izvještaje vladinih i nevladinih organizacija, analize stručnih think tanks organizacija i slično. Primarni i sekundarni izvori podataka rada su uglavnom na engleskom, srpskom i crnogorskom jeziku, uz ograničeno korišćenje izvora na francuskom i italijanskom jeziku.

Analiza uloge vojske u arapskim režimima i tranzicijama fokusirana je na period 2010, odnosno 2011. godine kada su se pojavili masovni protesti protiv režima sa osvrtom na eksplanaciju pozicije vojske u prethodnom periodu kao determinante njene uloge u ispitivanom periodu, te na proces razvoja odnosa između vojske i civila nakon protesta.

Odabran je metodološki pristup komparativnom istraživanju uloge vojske u režimima i tranzicijama šest arapskih zemalja koji se zasniva na modelu komparacije malog broja najrazličitijih slučajeva (most different cases). Drugim riječima, na nivou identifikovanja kauzalnih faktora različite uloge vojske u navedenim zemljama kao posljedice različite pozicije i karakteristika vojske u prethodnom režimu primjenjen je dizajn najrazličitijih slučajeva gdje su, u okviru tri kategorije formirane na kriterijumu promotivne/neutralne ili opstruktivne uloge vojske, identifikovani slični faktori i ishod što je kandidatkinja predstavila tabelarno u sklopu druge glave rada.

2.4. Rezultati disertacije i njihovo tumačenje

U cilju utvrđivanja i razumijevanja pozicije vojske u nedemokratskim režimima prije "Proljeća", odnosno karakteristika tih režima, analizirani su njihovi uzroci koje je kandidatkinja prepoznala u samom načinu nastanka režima, odnosno istorijskom, kulturnom i političkom razvoju datih zemalja. Rezultati istraživanja su pokazali da su nedemokratske crte arapskih režima koji su predmet istraživanja, u velikoj mjeri, proizvod kolonijalne uprave Velike Britanije (Egipat, Južni Jemen, Bahrein, Libija), Francuske (Tunis, Sirija, Libija) i Italije (Libija) pri čemu postoje razlike u (ne)postojanju demokratskih elemenata zavisno od načina, perioda i intenziteta kontrole kolonijalnih sila.

Primjenom gore odabranih metoda, rezultati istraživanja su ukazali na to da su osnovne karakteristike režima zemalja analize autoritarne, pri čemu su u nekim izraženije i dobijaju sultanističke primjese, dok su u drugim umjerenije i imaju određene demokratske elemente. U zavisnosti od toga vojska je imala manje ili više privilegovanu institucionalnu, ekonomsku, socijalnu i edukativnu poziciju u ovim režimima, što je determinisalo njenu ulogu u tranziciji. U tom kontekstu, nalazi doktorske analize su pokazali da institucionalizovana vojska koja, za razliku od paralelnih bezbjednosnih službi, funkcioniše u skladu sa definisanim pravnim normama, zatim vojska zasnovana na profesionalnim vrijednostima stečenim kroz adekvatnu edukaciju i usavršavanje, koja ima bliske veze sa društvom, odnosno vojska čija etnička, plemenska, vjerska struktura odgovara strukturi društva će najvjerovatnije imati promotivnu ulogu u procesu tranzicije, odnosno podržati protestante. U suprotnom, veliki su izgledi da će vojska podržati aktuelni režim. Primjeri promotivne uloge vojske su Tunis i Egipat, sa razlikom u ekonomskoj dimenziji, gdje je vojska i pored privilegovane pozicije podržala protestante što se objašnjava njenom potrebom da očuva svoje korporativne interese koji bi u slučaju da je podržala režim bili ugroženi. Sa druge strane, Bahrein i Sirija predstavljaju primjer opstruktivne uloge vojske posebno zbog

njenog sektaškog karaktera. Pored ovih faktora, ulogu vojske u momentu protesta/pobune određuje i magnituda i sastav samih protesta/pobune kao i (ne)postojanje međunarodne intervencije. Tako je intervencija vanjskih sila u Bahreinu i Siriji uticala na odluku vojske da ostane lojalna režimu. Masovnost protesta i njihova socijalna raznolikost povećavaju vjerovatnoću da vojska otkaže poslušnost režimu. To pokazuju primjeri protesta u Tunisu i Egiptu. Prema rezultatima istraživanja na primjerima Libije i Jemena ukoliko se vojska podijeli na pro i antirežimske snage, ishod tranzicije određuju drugi faktori, kao što je strana intervencija, snaga opozicije, riješenost režima da opstane i sl. Pored toga, istraživanje je potvrdilo hipotezu da položaj vojske u prethodnom režimu i njena uloga u protestima/pobuni bitno određuje nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu, a time i mogućnost za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u istom.

Vrijednost navedenih rezultata istraživanja odslikavaju se u razjašnjavanju uloge vojske i njene moguće reakcije u slučaju manifestovanja nezadovoljstva naroda trenutnim režimom vlasti u odnosu na kontekst razvoja te uloge, tj. položaj u prethodnom režimu kroz njegove karakteristike, kao i kontekst samog momenta protesta/pobune. Identifikovanje institucionalne, socijalne, ekonomske i edukativne pozicije vojske, kroz unaprijed utvrđeni set empirijskih indikatora, omogućio je bolje razumijevanje osobnosti vojnog korpusa u odnosu na režim i društvo. Ovaj način analize omogućio je i objašnjenje uloge vojske u periodu konstituisanja novog sistema vlasti, odnosno njene politizovane pozicije ili pak odluke da se povuče u kasarne i vlast prepusti civilima. Ovakav analitički okvir validnost dobija u svojoj aplikativnosti na slične studije slučajeva kao i generalno razumijevanje vojske kao aktera u političkoj areni promjene, konstituisanja i održanja novog sistema vlasti. Prepoznavanje značaja postojanja i jačine civilno-vojnog konflikta i nivoa vojnih prerogativa za konstituisanje osnovnih elemenata novog režima, kroz (ne)uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom neophodno je u kontekstu procjene njegove stabilnosti i održivosti.

2.5. Zaključci

Na bazi navedenih rezultata istraživanja, kandidatkinja je potvrdila početne hipoteze rada, odnosno došla do zaključaka u pogledu ekspanatorne moći nezavisnih varijabli rada i time dala doprinos daljem proučavanju tematike vojske kao političkog aktera. Odabirom strateškog pristupa objašnjenju promjene režima koji stavlja akcenat na djelovanje, odlučivanje, izbore i strategije aktera tranzicije za teorijski okvir rada, kandidatkinja je omogućila razjašnjenje uloge vojske kao aktera tranzicije u pogledu značaja njenih odluka i djelovanja za tok i ishod tranzicije. Konceptualizacijom uloge vojske u arapskim režimima, identifikovane su ključne nezavisne varijable rada na čijim osnovama je definisan hipotetički i analitički okvir rada. Operacionalizacija pojmova na nivo empirijskih indikatora obezbijedila je mjerenje, odnosno ispitivanje hipoteza rada.

Na ovaj način, kroz precizno definisan istraživački dizajn, te praćenje njegovih smjernica kroz aplikativni, empirijski dio rada kojeg čini šest case-studies, stvoreni su vrijedni osnovi za razumijevanje uloge vojske kao tranzicionog aktera i to u kontekstu tri različite kohorte studija-slučaja određene u skladu sa dizajnom komparacije malog broja najrazličitijih slučajeva. U okviru tri grupe definisane shodno tome da li je vojska podržala režim ili protestante/pobunjenike, identifikovani su slični faktori koji predstavljaju osnovu za dešifrovanje uloge vojske u momentima suočavanja aktuelnog režima sa mogućim kolapsom.

Kroz Alfred Stepanov (1998) dijagram odnosa između vojnih prerogativa i civilno-vojnog konflikta, ispitane su mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u zemljama analize gdje je došlo do pada bivšeg režima. Na ovaj način, kandidatkinja je potvrdila primjenjivost modela koji je Stepan razvio pri analizi uloge vojske u Brazilu i drugim zemljama Južne Amerike i Južne Evrope. To je omogućilo bolje razumijevanje civilno-vojnih odnosa nakon „Proljeća“, a u tom okviru i (ne)demokratskih tokova razvoja u novokonstituisanim sistemima. Vrijednost ovakvog pristupa prepoznaje se u razumijevanju razvoja civilno-vojnih odnosa u nedemokratskom režimu, procesu njegove promjene i konstituisanju novog režima i to ne samo u arapskim sistemima vlasti već u bilo kojem dijelu svijeta uz identifikovanje njegovih osobnosti.

3. Konačna ocjena disertacije

3.1. Usaglašenost sa obrazloženjem teme

Kandidatkinja je uspješno odgovorila na istraživačko pitanje definisano u uvodnom dijelu disertacije, te postigla definisane ciljeve i to zahvaljujući pažljivo, postupno i cjelovito izgrađenom dizajnu istraživanja, odnosno konceptualnom, teorijskom, hipotetičkom, analitičkom i metodološkom okviru koji je obezbijedio razumijevanje i interpretaciju podataka sistematski i logički predstavljenih u empirijskom dijelu rada. Disertacija je korektno jezički i stilski oblikovana i tehnički obrađena u skladu sa zahtjevima za izradu naučnoistraživačkog rada. Korišćenjem referentne literature i primjenom selektiranih metoda istraživanja kandidatkinja je došla do značajnih rezultata istraživanja, detaljno ih i kritički analizirala, čime je dala doprinos daljem proučavanju ove tematike na opštem nivou. Značaj izučavanja ove problematike obrazložen u uvodnim razmatranjima disertacije, potvrđen je na daljim stranicama rada, naročito imajući u vidu kvalitetatan način realizacije postavljene zadatke kroz teorijski i empirijski dio rada. Blagojević je pokazala visoku kompetetnost u savladavanju izuzetno zahtjevnih izazova dolaženja do odgovora na istraživačko pitanje koje, u okviru ove tematike, koliko nam je poznato, do sada nije postavljano u istraživačkim grancama političke nauke u Crnoj Gori, a samim tim nije bio razvijen ni teorijsko-analitičko-metodološki okvir za njegovo ispitivanje. Interpretacija rezultata istraživanja se adekvatno oslanja na postavljeni okvir, dok je njihova aplikativnost u budućim istraživanjima jasno obezbijedena.

3.2. Mogućnost ponovljivosti

Imajući u vidu detaljnu i preciznu postavku, opis i obrazloženje dizajna istraživanja postoji mogućnost da se slično istraživanje ponovi bar na određenim studijama slučaja ove disertacije nakon posttranzicione konsolidacije i stabilizacije ili eventualno reverzibilnih procesa u nekom od navedenih slučajeva. Nije isključeno da bi obnovljena ili slična istraživanja omogućila pristup eventualno novim, ranije neotkrivenim informacijama i podacima koji bi onda bili analizirani iz percepcije veće vremenske distance u odnosu na ključne događaje.

3.3. Buduća istraživanja

Rezultati istraživanja pokazuju da se definisani dizajn istraživanja može primijeniti u budućim analizama uloge vojske u režimima i tranzicijama kako arapskog tako i drugih podneblja gdje je fokus na prepoznavanju i ispitivanju faktora koji dovode do određene reakcije vojske u momentu protesta/pobuna kao i onih koji definišu civilno-vojne odnose u posttranzicionom periodu konstituisanja novog režima. U tom smislu, bilo bi značajno i korisno uporediti rezultate dobijene u disertaciji sa rezultatima novih analiza sličnih studija slučajeva vršenih na Zapadu, čime bi se dodatno ispitala eksplanatorna moć pojedinih varijabli disertacije. Neki od rezultata disertacije koji bi bili zahvalni za buduće analize su:

- Povezanost između socijalne strukture vojske i njene odluke da (ne)podrži režim u momentu protesta/pobune;
- Povezanost između ekonomske pozicije vojske i njene odluke da (ne)podrži režim u momentu protesta/pobune;
- Povezanost između njene uloge u momentu protesta/pobune i njihovih/njenih rezultata;
- Povezanost između načina promjene režima i budućeg karaktera civilno-vojnih odnosa.

3.4. Ograničenja disertacije i njihov uticaj na vrijednost disertacije

Orežavajuću okolnost pri izučavanju izuzetno heterogenog, konfliktnog i dinamičnog regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike predstavljaju prije svega barijere u pogledu dolaženja do preciznih podataka. Budući da je rjeđe o autoritarnim režimima, nije moguće imati pristup određenim podacima. Takođe, korišćenje novinskih izvora

informacija nosi sa sobom rizik da ono što je napisano danas bude prevaziđeno događajima sutra. Međutim, Blagojević je nastojala da, koliko je to moguće, umanjí uticaj ovakvog rizika na vrijednost disertacije. Prikupila je obiman materijal koji je komparativno analizirala i time utvrdila njegovu tačnost i preciznost. Isključila je nedorečenosti uporednim presjekom i kritičkom analizom katkad i oprečnih informacija obuhvaćenih relevantnom literaturom u određenim studijama slučaja (Tunis)

Originalni naučni doprinos

Naučni doprinos doktorske disertacije mr Blagojević ogleda se prije svega u sljedećem:

- Predstavlja prvu komparativnu studiju šest zemalja Bliskog istoka i Sjeverne Afrike (Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen) u naučnim granicama Crne Gore, pri čemu neke od zemalja analize nijesu bile ni individualni predmet istraživanja (Bahrein, Jemen). Samim tim, kandidatkinja nije imala dostupan materijal za analizu na našem jeziku, kao ni dostupan model analize, već je nastojala da kreira sopstveni, baziran na korišćenju relevantne literature na stranom jeziku, kao i boravcima na stranim univerzitetima: La Sapienza – Univerzitet u Rimu; Univerzitet Vincennes Saint-Denis - Pariz, Jagelonski Univerzitet – Krakov;
 - Predstavlja prvu cjelovitu studiju o ulozi vojske u tranziciji u oblasti političkih nauka u našoj zemlji. Vojska kao akter tranzicije obuhvaćena je dijelom pojedinih naučnoistraživačkih radova, pri čemu nije osnovni predmet istraživanja, odnosno sastavni dio njihovih osnovnih istraživačkih pitanja. Shodno tome, odabir konceptualnog, teorijskog, hipotetičkog, analitičkog, metodološkog i empirijskog okvira predstavlja originalan naučni napor, a samim tim i doprinos daljem izučavanju ove tematike, odnosno postavljanju jasnih temelja za njegovo proučavanje u našim naučnim okvirima. To posebno imajući u vidu značaj proučavanja vojske kao institucije sistema koja ima monopol nad upotrebom sile čime bitno može da odredi tok pojedinih političkih procesa, naročito u periodima krize;
 - Pored toga što je izgradila jedinstven istraživački dizajn uz jasno obrazloženje izvršene selekcije case-studies pomoću dizajna the most different cases, Blagojević je u sklopu konceptualno-teorijskog dijela disertacije na jednom mjestu sistematizovala ideje i saznanja najrelevantnijih autora u ovoj sferi istraživanja. To takođe predstavlja doprinos daljem unapređenju literature u oblasti tranzitologije, međunarodnih odnosa, komparativne politike, civilno-vojnih odnosa;
 - Značaj izučavanja regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike za crnogorsko podneblje prepoznaje se prije svega kroz ekonomski, bezbjednosni, kulturni i sveukupni uticaj migrantskog talasa sa ovog područja na teritoriju Balkanskog poluostrva. Razumijevanje ovog trusnog područja sa svim njegovim karakteristikama i postojećim i mogućim pravcima razvoja svoju neophodnost pronalazi pri izradi kako nacionalnih strategija bezbjednosti, tako i vanjskopoličkih pravaca djelovanja, posebno onih koje određuju pitanje održavanja dobrosusjedskih odnosa saradnje pri rješavanju zajedničkih izazova, kao što su migracije.
- Summa summarum, originalnost disertacije mr Blagojević ogleda se u sistematizaciji konceptualno-teorijskih saznanja, izradi jedinstvenog analitičkog okvira sa pripadajućim empirijskim indikatorima, obradom teme do sada veoma malo zastupljene na našem području i empirijskim dijelom sa šest zemalja koje svojom geografskom, kulturom, političkom, geostrateškom, istorijskom posebnošću čine jedno od važnijih područja istraživanja političke nauke i međunarodnih odnosa danas.

Mišljenje i prijedlog komisije

Kandidatkinja je na kompetentan, stručan, precizan, naučno, stilski, jezički i tehnički prihvatljiv i kvalitetan način pripremila i oblikovala doktorsku disertaciju, pri čemu je uspješno odgovorila na postavljeno istraživačko

pitanje, te kroz unaprijed utvrđen analitički i teorijski okvir testirala hipoteze u empirijskom dijelu disertacije. Disertacija se posebno ističe sposobnošću doktoranda da izuzetno kompleksnu tematiku posloži, organizuje, kritički i detaljno analizira kroz strukturu od tri grupe studija slučajeva određenih u skladu sa svojim specifičnostima. Takav pristup omogućio je jasno predstavljanje i razjašnjene rezultata, opširno, ali ipak jasno razgraničenih u sklopu zaključnih razmatranja disertacije.

Jedinstvenost i originalnost rezultata istraživanja kao i same tematike kojom se kandidatkinja bavila, čini disertaciju vrijednim i poželjnim materijalom u našoj političkoj nauci kako za dalja naučna i stručna istraživanja, tako i za generalno upoznavanje sa karakteristikama arapskog svijeta kroz prizmu civilno-vojnih odnosa, tranzitologije, komparativne politike i međunarodnih odnosa. Shodno predavljenom pregledu, vrednovanju i ocjeni disertacije, odnosno kvalitetu i obimu postignutih rezultata predlažemo Vijeću Fakulteta političkih nauka i Senatu Univerziteta Crne Gore da prihvate i odobre javnu usmenu odbranu disertacije mr. Jelisavete Džigjović pod nazivom „Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama. Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen“ pred Komisijom u istom sastavu.

izdvojeno mišljenje

Napomena
 Nema

KOMISIJA ZA OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE

Prof. dr Saša Knežević, Fakultet političkih nauka,
 Univerzitet Crne Gore

Sasa Knezevic

Prof. dr Srđan Darmanović, Fakultet političkih nauka,
 Univerzitet Crne Gore

Srdan Darmanovic

Prof. dr Zoran Stojiljković, Fakultet političkih nauka,
 Univerzitet u Beogradu

Zoran Stojiljkovic

Datum i ovjera (pečat i potpis odgovorne osobe)

U Podgorici, 13.01.2020. godine

Dekan,

Milan Markovic
 Prof. dr Milan Marković

Crna Gora UNIVERZITET CRNE GORE FAKULTET POLITIČKIH NAUKA			
Primito:	6. 12. 2018		
Org. jed.	broj	Prilog	Vrijednost
01	2642		

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

VIJEĆU FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA U PODGORICI
SENATU UNIVERZITETA CRNE GORE

Predmet: Ocjena doktorske disertacije mr Jelisavete Blagojević

Senat Univerziteta Crne Gore, na sjednici održanoj 09.10.2018. godine, prihvatio je predlog Fakulteta političkih nauka u Podgorici br. 01-1774/1 od 11.07.2018. godine, i Odlukom br. 03-2886/2 od 09.10.2018. godine imenovao nas za članove Komisije za ocjenu doktorske disertacije pod nazivom „Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama - studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen“ kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević. Nakon detaljne analize priložene doktorske disertacije, podnosimo sljedeći:

IZVJEŠTAJ

1. Pregled disertacije

Doktorska disertacija pod naslovom „Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama. Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen“ kandidatkinje mr Jelisavete Blagojević napisana je latiničnim pismom (Times New Roman, font 12, prored 1,5) na A4 formatu. Početne stranice disertacije pored osnovnih podataka o kandidatkinji i disertaciji uključuju rezime disertacije sa ključnim riječima na crnogorskom i engleskom jeziku, predgovor, spisak osnovnih skraćenica, kao i sadržaj narednog dijela rada koji obuhvata 328 stranica. Navedene stranice uključuju uvodna razmatranja, osnovnih pet međusobno povezanih tematskih cjelina – glava teksta, od kojih je svaka podijeljena u nekoliko poglavlja, zaključna razmatranja, literaturu sistematizovanu po navedenim cjelinama (45 strana), šest priloga (20 strana), kao i biografiju kandidata. U cilju validnijeg razumijevanja tematike rada, u sklopu osnovnih pet segmenata dato je i 26 tabela, šest grafikona, tri dijagrama, dvije slike i jedna mapa.

Kroz osnovnih pet glava rada kandidatkinja je, u skladu sa predmetom, ciljevima, svrhom i značajem istraživanja, pružila teorijsku i empirijsku validaciju. Teorijska validacija obuhvatila je razjašnjenje osnovnih pojmova i koncepata rada: režim, tranzicija, modeli tranzicije, tipovi nedemokratskih režima, uloga vojske u arapskim režimima. uloga vojske u tranziciji. Empirijska

validnost obezbijeđena je analizom (ne)političke uloge vojske u Tunisu, Egiptu, Bahreinu, Siriji, Libiji i Jemenu kroz istorijski presjek, odnosno identifikovanje osnovnih karakteristika režima prije „Arapskog proljeća“, položaja vojske u tim režimima, reakcije vojske na „Arapsko proljeće“, kao i uloge vojske u novim režimima i tranzicijama – u jedinicama analize gdje je došlo do promjene režima, odnosno Libiji, Jemenu, Tunisu i Egiptu.

U **uvodnom dijelu** disertacije definisano je istraživačko pitanje rada kao osnova za identifikovanje ključnih koncepata a potom i njihovu operacionalizaciju, tj. svođenje na empirijske Indikatore istraživanja. U kontekstu definisanja istraživačkog pitanja, ukazano je na genezu i značaj izučavanja vojske kao političkog faktora, odnosno aktera političke tranzicije u zemljama arapskog svijeta, pri čemu je za studije slučaja odabrano sljedećih šest zemalja: Tunis, Egipat, Bahrein, Siriju, Libiju i Jemen. U uvodnim razmatranjima rada postavljeni su i osnovni ciljevi disertacije, te određena svrha istraživanja koja se prepoznaje u potrebi da se pokaže da je, i pored činjenice da nije jedini, odnosno da zavisi i od niza političkih, socijalnih i ekonomskih faktorapodrška vojske u arapskim režimima neophodan uslov za uspjeh tranzicije iz nedemokratskog režima. Postavljanje istraživačkog fokusa na vojsku kao aktera tranzicije predstavlja zahtjevan, ali istovremeno veoma vrijedan istraživački poduhvat. Ovo naročito imajući u vidu što je razjašnjavanje uloge vojske u momentu protesta/pobune protiv aktuelnog režima predmet istraživanja relativno malog broja radova u akademskoj i naučnoj zajednici u našem regionu.

Prvu glavu rada, odnosno konceptualno-teorijski okvir disertacije čine tri poglavlja od kojih prvo obuhvata konceptualnu analizu pojma režim, opšte tipologije režima, kao i vrste režima u arapskim zemljama prije 2010. godine. U sklopu drugog poglavlja ukazano je na distinkciju između državnih udara, revolucija i građanskih ratova, zatim je data konceptualna analizu pojma tranzicija, objašnjenje strateškog pristupa proučavanju procesa tranzicije kao i analiza koncepta političkih promjena u arapskim zemljama od 2010. godine. Posljednje poglavlje druge glave rada pokriva konceptualizaciju civilno-vojnog odnosa i njegove determinante, opis uloge i položaja vojske u nedemokratskim režimima i procesu tranzicije, analizu pojma i modele civilne kontrole nad vojskom, pregled teorijskih perspektiva u ovoj oblasti, pokazatelje razvoja civilno-vojnih odnosa i pregled literature u oblasti uloge i položaja vojske u arapskim režimima i tranzicijama na bazi koje su utvrđene nezavisne varijable rada. Kroz navedenu konceptualnu analizu osnovnih pojmova, kao i teorijske perspektive, u sljedećem poglavlju je definisan hipotetički i analitički okvir rada kroz čije dimenzije su testirane postavljene hipoteze na bazi empirijskih indikatora.

U cilju postizanja preciznosti, jasnoće, sistematičnosti i kontrolisanosti u realizaciji ciljeva istraživanja, odnosno dolaženja do relevantnih i uporedivih saznanja, u posebnoj, **drugoj glavi** rada definisan je i obrazložen istraživački dizajn disertacije, tj. uspostavljen je hipotetički, analitički i metodološki okvir između teorije i empirijskih indikatora. U tom kontekstu, postavljene su opšte hipoteze rada, kao i njihove podhipoteze. Kroz institucionalnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu dimenziju analize vojske unutar režima, te

karakter protesta i međunarodni faktor uticaja u momentu protesta, razvijen je analitički okvir odnosa između položaja vojske u režimu i uloge vojske u pokušaju njegove promjene, odnosa između uloge vojske u promjeni i rezultata promjene, kao i analitički okvir civilno-vojnih odnosa u fazi konstituisanja novog režima. Identifikovani su i osnovni empirijski indikatori uloge vojske u periodu tranzicije, kao i indikatori odnosa između civilnih i vojnih vlasti u procesu konstituisanja novog režima. Na kraju ove tematske cijeline, utvrđen je metodološki okvir disertacije, tj. osnovne metode prikupljanja i analize empirijske građe, te pruženo obrazloženje vremenskog okvira rada i izvršene selekcije case-studies.

Hipoteze rada koje se odnose na ulogu vojske kao promotivnog faktora političke promjene testirane su na slučajevima promjene režima u Tunisu i Egiptu 2010, odnosno 2011. godine. To je predmet **treće glave** rada, pri čemu je u cilju razumijevanja ovog pitanja predstavljen kontekst njegovog nastanka i razvoja, odnosno istorijski, politički i kulturni identitet navedenih zemalja, osnovne karakteristike civilno-autoritarnog režima Burgiba-Ben Ali 1956-2011 u Tunisu, odnosno osnovne karakteristike Naser-Sadat-Mubarak režima u Egiptu u periodu 1952-2011. Na bazi opisa ovih kontekstualnih informacija, a kroz institucionalnu, socijalnu, ekonomsku i edukativnu dimenziju ispitan je položaj vojske u ovim režimima, te na osnovu toga i faktora međunarodne (ne)intervencije, magnitude i sastava protesta, objašnjena reakcija vojske u momentu promjene kao i konstituisanju novog sistema vlasti. Kroz osvrt na „postprolječni“ period, predstavljeni su uzroci i posljedice depolitizovanja vojske u Tunisu i izrazitog politizovanja vojske u Egiptu, odnosno uspostavljanja demokratskog režima u Tunisu, a vojnog režima u Egiptu.

U okviru **četvrtog dijela** rada, na primjerima protesta/pobune protiv režima u Bahreinu i Siriji 2011. godine, data je deskripcija i eksplanacija opstruktivnih karakteristika djelovanja pripadnika vojske u periodu tranzicije. Za razliku od slučajeva Tunisa i Egipta, u Bahreinu i Siriji nije došlo do promjene režima, pa su oni analizirani kao specifični slučajevi uloge vojske kao faktora opstanka vladajućeg režima. U cilju dolaženja do validnih saznanja, posebni djelovi ove tematske cijeline su posvećeni prikazu istorijskog, kulturnog i političkog identiteta ovih zemalja, zatvorenog autoritarnog režima Al Kalifa u Bahreinu, kao i „dinastije“ Asad u Siriji 1970-2011. Kroz opis karakteristika državnog i društvenog uređenja ukazano je na sektašku prirodu vojno-bezbjednosnog aparata, kao i samih protesta/pobune protiv režima. Prepoznati su i pokušaji političke polarizacije, dinastičke – unutarrežimske podjele u Al Kalifa režimu, pružena procjena stanja civilno-vojnih odnosa nakon sukoba na ulicama Maname, te dat prilog – analiza koju je kandidatkinja napravila o medijskom izvještavanju u Bahreinu o arapskim pobunama objavljenim u libanskim online medijima 2015. godine. Eksplicirana je i uloga spoljnih sila u determinisanju toka i rezultata protesta/pobune, sa naglaskom na eskaliranje protesta u građanski rat u Siriji usljed, inter alia, sukoboljenih interesa regionalnih i globalnih sila.

Ispitivanju faktora koji određuju podjelu vojske na pristalice i protivnike aktuelnog režima u momentu protesta/pobune protiv Gadafijeve vladavine u Libiji, odnosno Salehove u Jemenu posvećena je zasebna tematska cjelina, odnosno **peta glava** rada. Uz pruženi istorijski i kulturni

okvir nastanka i razvoja ovih zemalja, te deskripciju autoritarnih režima sa elementima sultanizma i plemenskih crta društvenog i državnog sistema, identifikovan je institucionalni, ekonomski, socijalni i edukativni položaj pripadnika vojske u ovim sistemima kao determinanta njihove podjele 2011. godine. Istaknut je i značaj međunarodne intervencije za tok i ishod protesta/pobune, odnosno ulogu vojske u istim, a zatim i fragmentacije vojske kao jednog od važnih uzroka nestabilnosti postgadafijeve Libije, odnosno postsalehovskog Jemena. Gubljenje jednog od osnovnih elementa državnosti - monopola nad aparatom prinude i posledice takve situacije opisani su posljednjem dijelu ove glave disertacije.

Na kraju, **zaključna razmatranja** disertacije sistematizovana su i predstavljena, u skladu sa osnovnih pet glava rada, kroz pet međusobno uzročno-posljedično povezanih segmenata, gdje su obrazloženi glavni nalazi rada i u skladu sa tim potvrđene/opovrgnute hipoteze rada, ukazano na identifikovane nedostatke istraživanja te istaknuta i obrazložena potreba daljeg izučavanja ove tematike. U prvom dijelu zaključnih razmatranja, data je komparacija kolonijalne sudbine Tunisa, Egipta, Bahreina, Sirije, Jemena i Libije, u drugom osnovne karakteristike vlasti Burgiba-Alija u Tunisu (1956-2011); režima Naser-Sadat-Mubaraka u Egiptu (1952-2011); režima Muamera Gadafija u Libiji (1969-2011); režima Al Abdulaha Saleha u Jemenu (1978-2011); režima porodice Al Kalifa u Bahreinu (1783-danas) i režima Hafez-Bašar Asada u Siriji (1970-danas). Na preostalim stranicama disertacije posvećenim zaključnim razmatranjima predstavljeno je koje varijable imaju najveću eksplanatornu moć u određenim reakcijama vojske a potom i doneseni zaključci po pitanju uticaja te reakcije na rezultate protesta/pobuna u zemaljama rada.

Disertacija mr Blagojević sadrži i **šest priloga** i to: tabelarni prikaz o modelima procesa političkih promjena u arapskim zemljama i njihovim rezultatima u 2012. godini; tabelarni prikaz nivoa tribalizma i islamizma u arapskim zemljama; vojni indeks zemalja regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike; autoritarne trendove zemalja istraživanja, Polity IV u periodu od 1943. do 2013. godine; intervju sa dr Hajtam Muzahimom: Kompleksna situacija u Libanu; te analizu posljedica arapskih nestabilnosti po Zapadni Balkan.

2. Vrednovanje disertacije

1. Problem

Kompleksnost, izazovnost i istraživačka upornost pronalaženja odgovora na istraživačko pitanje: „Kakvu ulogu je imala vojska u arapskim režimima i tranzicijama, koji faktori su determinisali njenu ulogu u tranziciji, te na koji način ta uloga utiče na tok tranzicije i mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u novom režimu?“ ogleda se u tri osnovna elementa, koja pripremi ove disertacije daju dodatni značaj i vrijednost.

Prvo, ne veliki broj radova se fokusira isključivo na analizu značaja i uloge vojske u promjenama sistema vlasti u oblasti tranzitologije i komparativne politike na globalnom planu, a posebno na području zemalja bivše Jugoslavije.

Drugo, obim materijala o civilno-vojnim odnosima u arapskim zemljama je ograničen. Kako je kandidatkinja ukazala jedan od prvih radova o ulozi arapske vojske u političkim procesima izradio je Majid Khadduri 1953. godine. Od tog perioda do sredine sedamdesetih godina prošlog vijeka ovim pitanjem su se bavili autori, poput Rustowa (1963), Haddada (1965), Be'eria (1970). I u ovim radovima, međutim, odnosa između pripadnika vojske i civilno-političkih aktera u zemljama arapskog svijeta nije bio toliko istraživan sve do 2010/2011 godine, odnosno talasa protesta/pobuna protiv vlasti dugogodišnjih režima nazvanog „Arapsko proljeće“. To je učinilo složenim pronalaženje preciznih i dovoljnih informacija o položaju vojske u režimima koji su se suočili sa protestima/pobunom, a time i razumijevanja reakcije vojske u ovim momentima, kao i kasnijoj (de)politizaciji. No, kandidatkinja je prepoznala, identifikovala i selektirala podatke i analize iz djela najrelevantnijih autora koja su nastala u tom periodu, poput Barry Rubina (2000) gdje se razlikuju dvije faze civilno-vojnih odnosa u arapskom svijetu: prva faza, 1950-ih i 1960-ih kada je vojska bila glavna prijetnja sistemu, i druge faza od 1970-ih kada je postala glavni zaštitnik režima. Blagojević je, u cilju definisanja analitičkog i hipotetičkog okvira disertacije, obradila, uklopila i tematski povezala informacije iz djela sljedećih autora nastalih prije 2011. godine: Pollack (1996), De Atkine (1999), Kamrava (2000), Bellin (2004), Cook (2007), Hansen & Jensen (2008). Kako bi postigla navedeni cilj konsultovala je i radove autora pripremljenih nakon „Arapskog proljeća“, poput Marshall & Stacher (2012), Droz-Vincent (2011, 2014), Kårtveit & Jumbert (2014), Meijer (2014). Na bazi navedenog pregleda literature, identifikovane su četiri dimenzije analize pozicije vojske u nedemokratskom režimu, odnosno nezavisne varijable koje determinišu ulogu vojske u procesu tranzicije: institucionalno-pravna, ekonomska, socijalna i edukativno-vrijednosna.

Na kraju, problematika ispitivanja ovog pitanja pronalazi se i u oprečnosti informacija datih u vodećim svjetskim časopisima od strane relevantnih autora. Brzina odvijanja događaja 2010/2011 o čijem toku su se informacije širile prvenstveno putem interneta, posebno društvenih mreža uslovlilo je i preuzimanje nedovoljno provjerenih podataka od strane analitičara. Tako je npr. u slučaju Tunisa, kandidatkinja identifikovala problematiku (dez)informacije o naredbi Ben Alija da vojska puca na demonstrante u kontekstu određivanja pozicije vojske u momentu protesta. Ovu kontroverzu u izvorima informacija, riješila je tako što je prvo napravila razliku između dvije grupe radova: prvu koja se bavi objašnjenjem faktora koji su uticali na odluku vojske da ne puca na demonstrante, polazeći od uvjerenja da je Ali izdao naredbu da vojska sprovede navedeni akt (Barany, 2011; Gause, 2011; Brooks 2013; Lutterbeck, 2011; Signé & Smida, 2014; Gaub, 2014), i drugu grupu koja odbacuje navode da je Ali izdao takvu naredbu što podrazumijeva da vojska nije imala povoda o tome da odlučuje (Pachon, 2014; Bou Nassif, 2015; Grewal, 2016). Drugo, postoji i jasan vremenski razmak u nastajanju navedenih materijala, što implicira da su kasniji radovi zasnovani na podacima koji su prošli jasniji i precizniji sud vremena u odnosu na ranije radove koji su nastajali u samoj aktuelnosti i

žarištu događaja i informacija o istim. Tako npr. novi uvid ne mijenja pozitivnu sliku o ulozi vojske u padu Ben Alija. To pokazuje da vojska nije otvoreno podržala demonstrante kao u slučaju Egipta, ali je njena neutralna pozicija omogućila ostvarivanje cilja protesta.

U cilju relevantnog, validnog, provjerljivog, kontrolisanog i sistematizovanog bavljenja istraživačkom problematikom, kandidatkinja je dala pregled literature koja se bavi ovim pitanjem. Tako je u slučaju Egipta konsultovala, između ostalog, sljedeće autore koji su se bavili objašnjenjem uloge vojske u protestima i kasnije: Barany (2011), Lutterbeck (2011), Bellin (2012), Droz-Vincent, (2011); Albrecht & Bishara (2011), Martini & Taylor (2011). Pri analizi reakcije vojske na proteste/pobunu i u drugim zemljama analize korišćeni su materijali brojnih autora. Tako su u slučaju Bahreina konsultovani: Barany (2011), Lutterbeck (2011), Louër (2013), Ehteshami (2013), Droz-Vincent (2014), a pri analizi slučaja Sirije: Lutterbeck (2011), Cleveland & Bunton (2013), Gaub (2014), Hashim (2015). O poziciji libijske vojske informacije su obrađivane iz radova: Barany (2011), Droz-Vincent (2012), Gaub (2013, 2014), Meyran (2014), i, na kraju, pri analizi odgovora jemenske tribalizovane vojske korišćeni su: Lutterbeck (2011), Gaub (2014, 2015), Hashim (2015), Knights (2013).

U odnosu na navedene autore, Blagojević je nastojala da prirodu i karakter civilno-vojnih odnosa i protesta u navedenim zemljama objasni i kroz kontekst u kojem su nastali i u kojem se su se razvijali, odnosno eksplicitnijim ukazivanjem na istorijski, kulturni i politički identitet zemalja, kao i osnovne karakteristike samih nedemokratskih režima. Na bazi tih podataka, te kroz teorijski okvir strateškog pristupa objašnjenju tranzicije, data je analiza civilno-vojnih odnosa kroz institucionalno-pravnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu poziciju vojske u navedenih šest arapskih režima.

Tokom doktorskog istraživačkog perioda, kandidatkinja je pripremila i objavila više radova koji pokrivaju tematiku doktorata, kako u Crnoj Gori i regionu, tako i tokom istraživačkog perioda na Univerzitetu La Sapienza u Rimu, gdje se posebno ističe intervju sa dr Muzahemom o kompleksnoj situaciji u Libanu objavljen u časopisu Geopolitica.info koji je omogućio direktniji uvid i razumijevanje situacije u susjednoj Siriji kao zemlji analize disertacije. U sklopu radova objavljenih u Medijskim dijalozima Istraživačkog medijskog centra Blagojević je obradila teme poput vojne vlasti u Egiptu, uloge vojske u tranziciji u Tunisu, uloge informacionih i komunikacionih tehnologija u arapskim tranzicijama, kao i konceptualne analize pojma tranzicija i demokratska konsolidacija, koje su znatnim dijelom obuhvaćene disertacijom. Rad pod nazivom „Jemen pet godina od početka arapskog proljeća: država ili teritorija siromaštva i konflikta?“ objavljen u časopisu Političke analize, Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba, inkorporiran je u peto poglavlje disertacije koje se bavi analizom uloge vojske u tranziciji Jemena 2011. godine. Slično je i sa radom „Politička previranja u arapskom svijetu: Nestabilnosti i priliv migranata na Zapadni Balkan“ objavljenim u časopisu Annales, Series Historia et Sociologia indeksiranim u Arts & Humanities Citation Index list. Riječ je o koautorskom radu, gdje je Blagojević pripremila poglavlja koja se odnose na karakteristike arapskih režima, uzroke, tok i rezultat arapskih tranzicija, rat u Siriji i nestabilne režime nakon

Arapskih proljeća, a čiji je tekst ujedno sadržan u teorijskom, kao i empirijskom dijelu disertacije. Analiza medijskog izvještavanja u Bahreinu o pobunama u drugim arapskim zemljama objavljena u Časopisu Centra za bliskoistočne studije iz Bejruta The Levant News pod nazivom „Glas Bahreina vs. Glas Arapskih pobuna“ predstavlja prilog poglavlja disertacije fokusiranog na studiju slučaja Bahreina. U zborniku radova Fakulteta političkih nauka objavljen je rad „Civilno-vojni odnosi u arapskim režimima“ koji je uklupljen u dio disertacije posvećen obrazloženju izvršene selekcije case-studies.

2. Ciljevi i hipoteze disertacije

U skladu sa predmetom disertacije koji predstavlja položaj i uloga vojske u tranziciji šest arapskih zemalja: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen, kandidatkinja je definisala osnovne ciljeve disertacije:

- ispitati ulogu i položaj vojske u režimima šest arapskih zemalja prije „Proljeća“,
- opisati i objasniti kako je vojska šest arapskih zemalja odgovorila na proteste/pobune naroda protiv režima, te ispitati koji faktori su determinisali njihovo djelovanje u tom procesu, te kako je taj odgovor uticao na tok tranzicije,
- ispitati ulogu vojske u procesu konstituisanja novog režima i eventualno konsolidacije istog.

Svrha rada je bila da se pokazati da je podrška vojske, i pored činjenice da nije jedini, odnosno da zavisi i od niza političkih, socijalnih i ekonomskih faktora, neophodan uslov za uspjeh tranzicije iz nedemokratskog režima, naročito u kontekstu razmatranih arapskih zemalja,.

Konceptualno-teorijski segmenat disertacije predstavljen i obrazložen u prvoj glavi rada postao je osnova za definisanje hipotetičkog okvira koji je podijeljen u sljedeća tri dijela analize:

1. Faktori uticaja vojske u nedemokratskom režimu na reakciju u momentu protesta

Opšta hipoteza 1.1: Položaj vojske u nedemokratskom režimu bitno određuje njenu ulogu u procesu tranzicije, odnosno pokušaju promjene režima.

Ova hipoteza je testirana kroz ispitivanje pothipoteza definisanih kroz institucionalno-pravnu, ekonomsku, socijalnu i edukativno-vrijednosnu dimenziju analize pozicije i uloge vojske u nedemokratskom režimu.

Institucionalno-pravna dimenzija je implicirala sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko je vojska institucionalizovana veća je vjerovatnoća da će imati promotivnu ulogu u procesu tranzicije.

Hipoteza 2: Ukoliko je stepen uključenosti vojske u administrativni aparat veći to je veća mogućnost da vojska bude opstruktivni faktor tranzicije.

Hipoteza 3: Ukoliko je vojska uspostavljena i funkcioniše u skladu sa određenim pravnim normama veća je vjerovatnoća da podrži proteste protiv režima.

Hipoteza 4: Ukoliko očuvanje korporativnih interesa vojske ne zavisi od opstanka režima veća je vjerovatnoća da će vojska podržati proteste.

Hipoteza 5: Ukoliko paralelne bezbjednosne službe imaju privilegovaniju poziciju u nedemokratskom režimu, veća je vjerovatnoća da će vojska otkazati poslušnost režimu.

Kroz ekonomsku dimenziju analize postavljena je sljedeća hipoteza:

Hipoteza: Ukoliko je vojska imala privilegovanu ekonomsku poziciju u nedemokratskom režimu veća je mogućnost da će postojati prepreke prilikom donošenja odluke da podrži proteste.

Kroz socijalnu dimenziju analize postavljene su sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko strukturu vojske većinom čine pripadnici određenih etničkih, sektaških, plemenskih i sl. grupacija veća je vjerovatnoća da će podržati režim.

Hipoteza 2: Ukoliko su veze između vojske i društva jače veća je mogućnost da će vojska podržati pad režima.

Edukativno-vrijedonosna dimenzija implicira sljedeću hipotezu:

Hipoteza: Ukoliko je organizacija vojske zasnovana na profesionalnim normama i vrijednostima stečenim kroz adekvatnu edukaciju i usavršavanje veće je vjerovatnoća da će biti promotivani akter tranzicije.

Navedene hipoteze su provjerene analizom pozicije vojske u nedemokratskim režimima zemalja koje su predmet analize.

Opšta hipoteza 1.2: Međunarodni faktor uticaja u momentu protesta, kao i kakraket protesta određuju ulogu vojske u tranziciji, odnosno pokušaju promjene režima.

Ova hipoteza je testirana kroz ispitivanje dvije pothipoteze:

Hipoteza 1: Ukoliko vanjske sile podržavaju režim veća je vjerovatnoća da će vojska ostati lojalna režimu.

Hipoteza 2: Ukoliko su protesti masovni i raznoliki po svom sastavu veća je vjerovatnoća da vojska otkáže poslušnost režimu.

Date hipoteze su provjerene analizom pozicije vojske u momentu protesta/pobune u zemljama koje su predmet analize.

2. Uticaj uloge vojske u protestima na njihov rezultat u vidu pada ili opstanka režima

Opšta hipoteza 2: Položaj i uloga vojske u procesu tranzicije, odnosno pokušaju promjene režima bitno determiniše uspjeh pokušaja promjene.

„Arapsko proljeće“ pokazuje kako odgovor vojske na zahtjeve naroda za promjenu vlasti predstavlja pouzdan prediktor ishoda protesta/pobune protiv datog režima.

Hipoteza 1: Ukoliko vojska odluči da otkáže poslušnost režimu ili ostane neutralna, režim najvjerovatnije doživljava slom.

Navedena hipoteza je ispitana analizom i komparacijom slučajeva tranzicije u Tunisu i Egiptu gdje je vojska odlučila da ostane neutralna, odnosno podrži zahtjeve demonstranata.

Hipoteza 2: Ukoliko vojnici odluče da ostanu vjerni režimu i očuvaju status quo režim opstaje.

Data hipotezu je provjerena analizom slučajeva tranzicije u Siriji i Bahreinu gdje je vojska odlučila da stane na stranu režima.

Hipoteza 3: Ukoliko se vojska podijeli na snage lojalne režimu i one koje podržavaju demonstrante - ishod tranzicije određuju drugi faktori, kao što je strana intervencija, snaga opozicije, riješenost režima da opstane i sl.

Posljednja hipoteza je ispitana analizom uloge vojske u tranziciji režima u Libiji i Jemenu.

3. Civilno-vojni odnosi u novokonstituisanom režimu

Opšta hipoteza 3.1: Položaj vojske u prethodnom režimu i njena uloga u protestima/pobuni bitno određuje nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu.

Hipoteza 1: Ukoliko je vojska imala privilegovan položaj u prethodnom režimu vjerovatno će biti visok nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu i pored promotivne uloge u promjeni prethodnog režima.

Navedena hipoteza je testirana analizom slučaja tranzicije Egipta nakon pada Mubarakovog režima.

Hipoteza 2: Ukoliko vojska nije imala politički i vojni angažman u prethodnom režimu te je imala promotivnu ulogu u njegovom kolapsu, vjerovatno će nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu biti nizak.

Data pretpostavka je testirana analizom slučaja Tunisa.

Hipoteza 3: Ukoliko se oružane snage podijele na antirežimske i režimske snage u momentu pobune, vjerovatno će biti visok nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu.

Hipoteza je ispitana analizom slučajeva tranzicije Libije i Jemena.

Opšta hipoteza 3.2: Odnos između vojnih prerogativa i civilno-vojnog konflikta bitno determiniše mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u novom sistemu.

Hipoteza je testirana na primjeru zemalja u kojima se prethodni režim suočio sa kolapsom, odnosno Egiptu i Tunisu, Libiji i Jemenu.

3. Bitne metode koje su primijenjene u disertaciji i njihova primjerenost

U cilju dolaženje do validnog i naučno prihvatljivog odgovora na postavljeno istraživačko pitanje kandidatkinja je primijenila sljedeće metode:

1. Istoriografski metod - posredstvom ovog metoda su ispitani uslovi nastanka i razvoja vojske šest arapskih režima od dobijanja nezavisnosti do danas;
2. Analiza slučaja - posredstvom kojeg su analizirani slučajevi Tunisa i Egipta kao relevantni za ispitivanje uloge vojske kao promotivnog faktora tranzicije; zatim slučajevi Bahreina i Sirije kao relevantni za ispitivanje uloge vojske kao opstruktivnog faktora tranzicije; i na kraju slučajevi Jemena i Libije kako bi se ispitali rezultati tranzicije kada se vojska podijeli na prijatelje i oponente režima;
3. Analiza dostupne literature i dokumentacije - posredstvom kojeg su ispitane relevantne knjige, akademski i novinski članci, materijali stručnih organizacija i udruženja, zvanična dokumenta i slični materijali koji se odnose na ulogu vojske u arapskim režimima i tranzicijama;
4. Komparativni metod – posredstvom kojeg su utvrđene razlike i sličnosti:
 - u nastanku i razvoju vojske u zemljama koje su predmet istraživanja;
 - u ulozi vojske u protestima/pobunama protiv dugogodišnjih režima;
 - u ulozi vojske u konstituisanju novog režima i njegovoj konsolidaciji.

Hipoteze rada su testirane uz upotrebu širokog opsega primarnih izvora informacija, odnosno ustava, zvaničnih izjava od strane vojske, usvojenih i dostupnih pravnih akata, kao i sekundarnih izvora koji podrazumijevaju postojeću literaturu u vezi sa pitanjem istraživanja, izvještaje vladinih i nevladinih organizacija, analize stručnih think tanks organizacija i slično. Primarni i sekundarni izvori podataka rada su uglavnom na engleskom, srpskom i crnogorskom jeziku, uz ograničeno korišćenje izvora na francuskom i italijanskom jeziku.

Analiza uloge vojske u arapskim režimima i tranzicijama fokusirana je na period 2010, odnosno 2011. godine kada su se pojavili masovni protesti protiv režima sa osvrtom na eksplanaciju pozicije vojske u prethodnom periodu kao determinante njene uloge u ispitivanom periodu, te na proces razvoja odnosa između vojske i civila nakon protesta.

Odabran je metodološki pristup komparativnom istraživanju uloge vojske u režimima i tranzicijama šest arapskih zemalja koji se zasniva na modelu komparacije malog broja najrazličitijih slučajeva (most different cases). Drugim riječima, na nivou identifikovanja kauzalnih faktora različite uloge vojske u navedenim zemljama kao posljedice različite pozicije i karakteristika vojske u prethodnom režimu primjenjen je dizajn najrazličitijih slučajeva gdje su, u okviru tri kategorije formirane na kriterijumu promotivne/neutralne ili opstruktivne uloge vojske, identifikovani slični faktori i ishod što je kandidatkinja predstavila tabelarno u sklopu druge glave rada.

4. Rezultati disertacije i njihovo tumačenje

U cilju utvrđivanja i razumijevanja pozicije vojske u nedemokratskim režimima prije "Proljeća", odnosno karakteristika tih režima, analizirani su njihovi uzroci koje je kandidatkinja prepoznala u samom načinu nastanka režima, odnosno istorijskom, kulturnom i političkom razvoju datih zemalja. Rezultati istraživanja su pokazali da su nedemokratske crte arapskih režima koji su predmet istraživanja, u velikoj mjeri, proizvod kolonijalne uprave Velike Britanije (Egipat, Južni Jemen, Bahrein, Libija), Francuske (Tunis, Sirija, Libija) i Italije (Libija) pri čemu postoje razlike u (ne)postojanju demokratskih elemenata zavisno od načina, perioda i intenziteta kontrole kolonijalnih sila.

Primjenom gore odabranih metoda, rezultati istraživanja su ukazali na to da su osnovne karakteristike režima zemalja analize autoritarne, pri čemu su u nekim izraženije i dobijaju sultanističke primjese, dok su u drugim umjerenije i imaju određene demokratske elemente. U zavisnosti od toga vojska je imala manje ili više privilegovanu institucionalnu, ekonomsku, socijalnu i edukativnu poziciju u ovim režimima, što je determinisalo njenu ulogu u tranziciji. U tom kontekstu, nalazi doktorske analize su pokazali da institucionalizovana vojska koja, za razliku od paralelnih bezbjednosnih službi, funkcioniše u skladu sa definisanim pravnim normama, zatim vojska zasnovana na profesionalnim vrijednostima stečenim kroz adekvatnu edukaciju i usavršavanje, koja ima bliske veze sa društvom, odnosno vojska čija etnička, plemenska, vjerska struktura odgovara strukturi društva će najvjerovatnije imati promotivnu ulogu u procesu tranzicije, odnosno podržati protestante. U suprotnom, veliki su izgledi da će vojska podržati aktuelni režim. Primjeri promotivne uloge vojske su Tunis i Egipat, sa razlikom u ekonomskoj dimenziji, gdje je vojska i pored privilegovane pozicije podržala protestante što se objašnjava njenom potrebom da očuva svoje korporativne interese koji bi u slučaju da je podržala režim bili ugroženi. Sa druge strane, Bahrein i Sirija predstavljaju primjer opstruktivne uloge vojske posebno zbog njenog sektaškog karaktera. Pored ovih faktora, ulogu vojske u momentu protesta/pobune određuje i magnituda i sastav samih protesta/pobune kao i (ne)postojanje međunarodne intervencije. Tako je intervencija vanjskih sila u Bahreinu i Siriji uticala na odluku vojske da ostane lojalna režimu. Masovnost protesta i njihova socijalna

raznolikost povećavaju vjerovatnoću da vojska otkáže poslušnost režimu. To pokazuju primjeri protesta u Tunisu i Egiptu. Prema rezultatima istraživanja na primjerima Libije i Jemena ukoliko se vojska podijeli na pro i antirežimske snage, ishod tranzicije određuju drugi faktori, kao što je strana intervencija, snaga opozicije, riješenost režima da opstane i sl. Pored toga, istraživanje je potvrdilo hipotezu da položaj vojske u prethodnom režimu i njena uloga u protestima/pobuni bitno određuje nivo vojnih prerogativa i stepen civilno-vojnog konflikta u novom sistemu, a time i mogućnost za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u istom.

Vrijednost navedenih rezultata istraživanja odslikavaju se u razjašnjavanju uloge vojske i njene moguće reakcije u slučaju manifestovanja nezadovoljstva naroda trenutnim režimom vlasti u odnosu na kontekst razvoja te uloge, tj. položaj u prethodnom režimu kroz njegove karakteristike, kao i kontekst samog momenta protesta/pobune. Identifikovanje institucionalne, socijalne, ekonomske i edukativne pozicije vojske, kroz unaprijed utvrđeni set empirijskih indikatora, omogućio je bolje razumijevanje osobenosti vojnog korpusa u odnosu na režim i društvo. Ovaj način analize omogućio je i objašnjenje uloge vojske u periodu konstituisanja novog sistema vlasti, odnosno njene politizovane pozicije ili pak odluke da se povuče u kasarne i vlast prepusti civilima. Ovakav analitički okvir validnost dobija u svojoj aplikativnosti na slične studije slučajeva kao i generalno razumijevanje vojske kao aktera u političkoj areni promjene, konstituisanja i održanja novog sistema vlasti. Prepoznavanje značaja postojanja i jačine civilno-vojnog konflikta i nivoa vojnih prerogativa za konstituisanje osnovnih elemenata novog režima, kroz (ne)uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom neophodno je u kontekstu procjene njegove stabilnosti i održivosti.

5. Zaključci

Na bazi navedenih rezultata istraživanja, kandidatkinja je potvrdila početne hipoteze rada, odnosno došla do zaključaka u pogledu ekspalanatorne moći nezavisnih varijabli rada i time dala doprinos daljem proučavanju tematike vojske kao političkog aktera. Odabirom strateškog pristupa objašnjenju promjene režima koji stavlja akcenat na djelovanje, odlučivanje, izbore i strategije aktera tranzicije za teorijski okvir rada, kandidatkinja je omogućila razjašnjenje uloge vojske kao aktera tranzicije u pogledu značaja njenih odluka i djelovanja za tok i ishod tranzicije. Konceptualizacijom uloge vojske u arapskim režimima, identifikovane su ključne nezavisne varijable rada na čijim osnovama je definisan hipotetički i analitički okvir rada. Operacionalizacija pojmova na nivo empirijskih indikatora obezbijedila je mjerenje, odnosno ispitivanje hipoteza rada.

Na ovaj način, kroz precizno definisan istraživački dizajn, te praćenje njegovih smjernica kroz aplikativni, empirijski dio rada kojeg čini šest case-studies, stvoreni su vrijedni osnovi za razumijevanje uloge vojske kao tranzicionog aktera i to u kontekstu tri različite kohorte studija-slučaja određene u skladu sa dizajnom komparacije malog broja najrazličitijih slučajeva. U okviru tri grupe definisane shodno tome da li je vojska podržala režim ili

protestante/pobunjenike, identifikovani su slični faktori koji predstavljaju osnovu za dešifrovanje uloge vojske u momentima suočavanja aktuelnog režima sa mogućim kolapsom.

Kroz Alfred Stepanov (1998) dijagram odnosa između vojnih prerogativa i civilno-vojnog konflikta, ispitane su mogućnosti za uspostavljanje civilne kontrole nad vojskom u zemljama analize gdje je došlo do pada bivšeg režima. Na ovaj način, kandidatkinja je potvrdila primjenjivost modela koji je Stepan razvio pri analizi uloge vojske u Brazilu i drugim zemljama Južne Amerike i Južne Evrope. To je omogućilo bolje razumijevanje civilno-vojnih odnosa nakon „Proljeća“, a u tom okviru i (ne)demokratskih tokova razvoja u novokonstituisanim sistemima. Vrijednost ovakvog pristupa prepoznaje se u razumijevanju razvoja civilno-vojnih odnosa u nedemokratskom režimu, procesu njegove promjene i konstituisanju novog režima i to ne samo u arapskim sistemima vlasti već u bilo kojem dijelu svijeta uz identifikovanje njegovih osobenosti.

3. Konačna ocjena disertacije

1. Usaglašenost sa obrazloženjem teme

Kandidatkinja je uspješno odgovorila na istraživačko pitanje definišano u uvodnom dijelu disertacije, te postigla definisane ciljeve i to zahvaljujući pažljivo, postupno i cjelovito izgrađenom dizajnu istraživanja, odnosno konceptualnom, teorijskom, hipotetičkom, analitičkom i metodološkom okviru koji je obezbijedio razumijevanje i interpretaciju podataka sistematski i logički predstavljenih u empirijskom dijelu rada. Disertacija je korektno jezički i stilski oblikovana i tehnički obrađena u skladu sa zahtjevima za izradu naučnoistraživačkog rada. Korišćenjem referentne literature i primjenom selektiranih metoda istraživanja kandidatkinja je došla do značajnih rezultata istraživanja, detaljno ih i kritički analizirala, čime je dala doprinos daljem proučavanju ove tematike na opštem nivou. Značaj izučavanja ove problematike obrazložen u uvodnim razmatranjima disertacije, potvrđen je na daljim stranicama rada, naročito imajući u vidu kvalitetatan način realizacije postavljenih zadataka kroz teorijski i empirijski dio rada. Blagojević je pokazala visoku kompetetnost u savladavanju izuzetno zahtjevnih izazova dolaženja do odgovora na istraživačko pitanje koje, u okviru ove tematike, koliko nam je poznato, do sada nije postavljano u istraživačkim grancama političke nauke u Crnoj Gori, a samim tim nije bio razvijen ni teorijsko-analitičko-metodološki okvir za njegovo ispitivanje. Interpretacija rezultata istraživanja se adekvatno oslanja na postavljeni okvir, dok je njihova aplikativnost u budućim istraživanjima jasno obezbijeđena.

2. Mogućnost ponovljivosti

Imajući u vidu detaljnu i preciznu postavku, opis i obrazloženje dizajna istraživanja postoji mogućnost da se slično istraživanje ponovi bar na određenim studijama slučaja ove disertacije nakon posttranzicione konsolidacije i stabilizacije ili eventualno reverzibilnih procesa u nekom od navedenih slučajeva. Nije isključeno da bi obnovljena ili slična istraživanja omogućila pristup eventualno novim, ranije neotkrivenim informacijama i podacima koji bi onda bili analizirani iz percepcije veće vremenske distance u odnosu na ključne događaje.

3. Buduća istraživanja

Rezultati istraživanja pokazuju da se definisani dizajn istraživanja može primijeniti u budućim analizama uloge vojske u režimima i tranzicijama kako arapskog tako i drugih podneblja gdje je fokus na prepoznavanju i ispitivanju faktora koji dovode do određene reakcije vojske u momentu protesta/pobuna kao i onih koji definišu civilno-vojne odnose u posttranzicionom periodu konstituisanja novog režima. U tom smislu, bilo bi značajno i korisno uporediti rezultate dobijene u disertaciji sa rezultatima novih analiza sličnih studija slučajeva vršenih na Zapadu, čime bi se dodatno ispitala eksplanatorna moć pojedinih varijabli disertacije. Neki od rezultata disertacije koji bi bili zahvalni za buduće analize su:

- Povezanost između socijalne strukture vojske i njene odluke da (ne)podrži režim u momentu protesta/pobune;
- Povezanost između ekonomske pozicije vojske i njene odluke da (ne)podrži režim u momentu protesta/pobune;
- Povezanost između njene uloge u momentu protesta/pobune i njihovih/njenih rezultata;
- Povezanost između načina promjene režima i budućeg karaktera civilno-vojnih odnosa.

4. Ograničenja disertacije i njihov uticaj na vrijednost disertacije

Otežavajuću okolnost pri izučavanju izuzetno heterogenog, konfliktnog i dinamičnog regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike predstavljaju prije svega barijere u pogledu dolaženja do preciznih podataka. Budući da je riječ o autoritarnim režimima, nije moguće imati pristup određenim podacima. Takođe, korišćenje novinskih izvora informacija nosi sa sobom rizik da ono što je napisano danas bude prevaziđeno događajima sutra. Međutim, Blagojević je nastojala da, koliko je to moguće, umanjiti uticaj ovakvog rizika na vrijednost disertacije. Prikupila je obiman materijal koji je komparativno analizirala i time utvrdila njegovu tačnost i preciznost. Isključila je nedorečenosti uporednim presjekom i kritičkom analizom katkad i oprečnih informacija obuhvaćenih relevantnom literaturom u određenim studijama slučaja (Tunis).

4. Originalni naučni doprinos

Naučni doprinos doktorske disertacije mr Blagojević ogleda se prije svega u sljedećem:

- Predstavlja prvu komparativnu studiju šest zemalja Bliskog istoka i Sjeverne Afrike (Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen) u naučnim granicama Crne Gore, pri čemu neke od zemalja analize nijesu bile ni individualni predmet istraživanja (Bahrein, Jemen). Samim tim, kandidatkinja nije imala dostupan material za analizu na našem jeziku, kao ni dostupan model analize, već je nastojala da kreira sopstveni, baziran na korišćenju relevantne literature na stranom jeziku, kao i boravcima na stranim univerzitetima: La Sapienza – Univerzitet u Rimu; Univerzitet Vincennes Saint-Denis - Pariz, Jagelonski Univerzitet – Krakov;

- Predstavlja prvu cjelovitu studiju o ulozi vojske u tranziciji u oblasti političkih nauka u našoj zemlji. Vojska kao akter tranzicije obuhvaćena je dijelom pojedinih naučnoistraživačkih radova, pri čemu nije osnovni predmet istraživanja, odnosno sastavni dio njihovih osnovnih istraživačkih pitanja. Shodno tome, odabir konceptualnog, teorijskog, hipotetičkog, analitičkog, metodološkog i empirijskog okvira predstavlja originalan naučni napor, a samim tim i doprinos daljem izučavanju ove tematike, odnosno postavljanju jasnih temelja za njegovo proučavanje u našim naučnim okvirima. To posebno imajući u vidu značaj proučavanja vojske kao institucije sistema koja ima monopol nad upotrebom sile čime bitno može da odredi tok pojedinih političkih procesa, naročito u periodima krize;

- Pored toga što je izgradila jedinstven istraživački dizajn uz jasno obrazloženje izvršene selekcije case-studies pomoću dizajna the most different cases, Blagojević je u sklopu konceptualno-teorijskog dijela disertacije na jednom mjestu sistematizovala ideje i saznanja najrelevantnijih autora u ovoj sferi istraživanja. To takođe predstavlja doprinos daljem unapređenju literature u oblasti tranzitologije, međunarodnih odnosa, komparativne politike, civilno-vojnih odnosa;

- Značaj izučavanja regiona Bliskog istoka i Sjeverne Afrike za crnogorsko podneblje prepoznaje se prije svega kroz ekonomski, bezbjednosni, kulturni i sveukupni uticaj migrantskog talasa sa ovog područja na teritoriju Balkanskog poluostrva. Razumijevanje ovog trusnog područja sa svim njegovim karakteristikama i postojećim i mogućim pravcima razvoja svoju neophodnost pronalazi pri izradi kako nacionalnih strategija bezbjednosti, tako i vanjskopolitičkih pravaca djelovanja, posebno onih koje određuju pitanje održavanja dobrosusjedskih odnosa saradnje pri rješavanju zajedničkih izazova, kao što su migracije.

Summa summarum, originalnost disertacije mr Blagojević ogleda se u sistematizaciji konceptualno-teorijskih saznanja, izradi jedinstvenog analitičkog okvira sa pripadajućim empirijskim indikatorima, obradom teme do sada veoma malo zastupljene na našem području i empirijskim dijelom sa šest zemalja koje svojom geografskom, kulturom, političkom, geostrateškom, istorijskom posebnošću čine jedno od važnijih područja istraživanja političke nauke i međunarodnih odnosa danas.

5. Mišljenje i prijedlog komisije

Kandidatkinja je na kompetentan, stručan, precizan, naučno, stilski, jezički i tehnički prihvatljiv i kvalitetan način pripremila i oblikovala doktorsku disertaciju, pri čemu je uspješno odgovorila na postavljeno istraživačko pitanje, te kroz unaprijed utvrđen analitički i teorijski okvir testirala hipoteze u empirijskom dijelu disertacije. Disertacija se posebno ističe sposobnošću doktoranda da izuzetno kompleksnu tematiku posloži, organizuje, kritički i detaljno analizira kroz strukturu od tri grupe studija slučajeva određenih u skladu sa svojim specifičnostima. Takav pristup omogućio je jasno predstavljanje i razjašnjene rezultata, opširno, ali ipak jasno razgraničenih u sklopu zaključnih razmatranja disertacije.

Kandidatkinja je na kompetentan, stručan, precizan, naučno, stilski, jezički i tehnički prihvatljiv i kvalitetan način pripremila i oblikovala doktorsku disertaciju, pri čemu je uspješno odgovorila na postavljeno istraživačko pitanje, te kroz unaprijed utvrđen analitički i teorijski okvir testirala hipoteze u empirijskom dijelu disertacije. Disertacija se posebno ističe sposobnošću doktoranda da izuzetno kompleksnu tematiku posloži, organizuje, kritički i detaljno analizira kroz strukturu od tri grupe studija slučajeva određenih u skladu sa svojim specifičnostima. Takav pristup omogućio je jasno predstavljanje i razjašnjene rezultata, opširno, ali ipak jasno razgraničenih u sklopu zaključnih razmatranja disertacije.

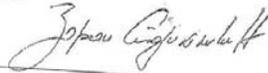
Jedinstvenost i originalnost rezultata istraživanja kao i same tematike kojom se kandidatkinja bavila, čini disertaciju vrijednim i poželjnim materijalom u našoj političkoj nauci kako za dalja naučna i stručna istraživanja, tako i za generalno upoznavanje sa karakteristikama arapskog svijeta kroz prizmu civilno-vojnih odnosa, tranzitologije, komparativne politike i međunarodnih odnosa. Shodno predstavljenom pregledu, vrednovanju i ocjeni disertacije, odnosno kvalitetu i obimu postignutih rezultata predlažemo Vijeću Fakulteta političkih nauka i Senatu Univerziteta Crne Gore da prihvate i odobre javnu usmenu odbranu disertacije mr Jelisavete Blagojević pod nazivom „Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama. Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen“ pred Komisijom u istom sastavu.

Podgorica, 09. 11. 2018. godine

Komisija:

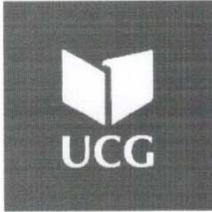
Prof. dr Srđan Darmanović
Univerziteta Crne Gore, Fakultet političkih nauka

Prof. dr Zoran Stojiljković
Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Prof. dr Saša Knežević
Univerziteta Crne Gore, Fakultet političkih nauka

Univerzitet Crne Gore
Centralna univerzitetska biblioteka
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone _00382 20 414 245
fax_ 00382 20 414 259
mail_ cub@ac.me
web_www.ucg.ac.me
Central University Library
University of Montenegro

Broj / Ref 01/G-16-286/1
Datum / Date 27.12.2019.

Crna Gora UNIVERZITET CRNE GORE FAKULTET POLITIČKIH NAUKA			
Prihvaćeno	Org. jed.	broj	Prilog
27.12.2019.	01	2016	

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

N/r pedsjedniku komisije za doktorske studije

Prof. dr Borisu Vukićeviću

Poštovani profesore Vukićeviću,

Vraćamo doktorsku disertaciju: „**Uloga vojske u arapskim režimima i tranzicijama. Studija slučajeva: Tunis, Egipat, Bahrein, Sirija, Libija i Jemen**“, sa Izvještajem Komisije o ocjeni doktorske disertacije, kandidatkinje **Jelisavete Blagojević**, koja je, u skladu sa članom 42 stav 3 Pravila doktorskih studija, dostavljena **Centralnoj univerzitetskoj biblioteci** dana 27. 11. 2019. godine, na uvid i ocjenu javnosti.

Na gore pomenutu doktorsku disertaciju nije bilo primjedbi javnosti u predviđenom roku od 30 dana.

Nakon odbrane doktorske disertacije, potrebno je dostaviti konačan primjerak disertacije u štampanoj i elektronskoj formi. Štampana i elektronska verzija disertacije treba da sadrži: izjavu o autorstvu, izjavu o istovjetnosti štampane i elektronske verzije dokorskog rada i izjavu o korišćenju. Sve moraju biti popunjene i potpisane od strane doktoranda.

S poštovanjem,

Pripremila:

Milica Barac *M. Barac*

Administrativna asistentkinja

Tel: 020/414-245

e-mail: mbarac@ucg.ac.me

DIREKTOR

mr Bosiljka Cicmi

VLADA CRNE GORE
AGENCIJA ZA ZAŠTITU PRIRODE ŽIVOTNE SREDINE

"Na osnovu člana 20 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu („Službeni list CG", broj 75/18) Agencija za zaštitu prirode i životne sredine

OBAVJEŠTAVA
zainteresovanu javnost

da je Ministarstvo kulture, Njegoševa bb, Prijestonica Cetinje, podnijelo zahtjev za davanje saglasnosti na Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu za rekonstrukciju zgrade zatvora u Starom gradu Kotoru za potrebe kreativnog HUB-a sa rezidencijama, Opština Kotor. U vezi sa navedenim pozivamo vas da izvršite uvid u dostavljenu dokumentaciju u prostorijama Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, ulica IV Protetske 19, II sprat, kancelarija broj 216 u prostorijama Sekretarijata za zaštitu prirodne i kulturne baštine Opštine Kotor, radnim danima od 9 do 12 časova. Elaborat je moguće preuzeti sa sajta Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, www.epa.org.me.

Rok trajanja javne rasprave i dostavljanje primjedbi i mišljenja u pisanoj formi, na adresu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, je do 16.12.2019.godine.

Javna tribina o predmetnom Elaboratu održaće se u Palati Drago, Stari grad Kotor, dana 13.12.2019.godine, sa početkom u 10 časova."

OBAVJEŠTENJE

Doktorska disertacija **MR JELISAVETE BLAGOJEVIĆ**, pod naslovom: **"ULOGA VOJSKE U ARAPSKIM REŽIMIMA I TRANZICIJAMA, STUDIJA SLUČAJEVA: TUNIS, EGIPAT, BAHREIN, SIRIJA, LIBAN I JEMEN"** i Izvještaj o ocjeni doktorske disertacije, izloženi su u Centralnoj univerzitetskoj biblioteci.

Izvještaj o ocjeni doktorske disertacije podnijela je Komisija, u sastavu:

- **Prof. dr Saša Knežević** - predsjednik Komisije, vanredni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore;
- **Prof. dr Srdan Darmanović** - mentor, redovni profesor profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore;
- **Prof. dr Zoran Stojilković** - član, vanredni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Doktorska disertacija i Izvještaj Komisije o ocjeni doktorske disertacije stavlja se na uvid javnosti 30 dana od dana isticanja obavještenja u Centralnoj biblioteci (Podgorica, ulica Džordža Vašingtona bb), a aprijembe se mogu dostaviti Vijeću Fakulteta političkih nauka (Podgorica, ulica 13, jula br 2).

Na osnovu člana 62, stav 1 Zakona o javnim nabavkama („Službeni list CG", br. 42/11, 57/14, 28/15 i 42/17) naručilac **JU "Pomorski muzej Crne Gore"** Kotor, Trg Bokeljske Mornarice 391 Stari grad Kotor, oglašava

OBAVJEŠTENJE O OGLAŠAVANJU POSTUPKA JAVNE NABAVKE
Oprema za video nadzor, protivprovalni sistem i sistem za dojavu požara, ukupne procijenjene vrijednosti sa PDV-om 28.000,00 €. Tenderska dokumentacija broj 05/19 objavljena je na Portalu javnih nabavki, na adresi www.ujn.gov.me dana 25.11.2019.godine. Lice za davanje informacija Miloš Vojinović, telefon 069/397-825, e-mail chomi88@gmail.com.

Na osnovu člana 62, stav 1 Zakona o javnim nabavkama („Službeni list CG", br. 42/11, 57/14, 28/15 i 42/17), JZU Opšta bolnica Nikšić, oglašava

OBAVJEŠTENJE O JAVNOJ NABAVCI

Mesnih preradevina, ukupne procijenjene vrijednosti sa PDV - om 5.500,00 €. Tenderska dokumentacija broj 640 - 29 / 19 - 9342 objavljena je na Portalu javnih nabavki, na adresi www.ujn.gov.me, dana 26.11.2019. godine. Lice za davanje informacija je Milijana Đukanović, dipl. ecc, telefon 040 231 204, e-mail: mdjukanovic@bolnica-nk.com

Na osnovu člana 62, stav 1 Zakona o javnim nabavkama („Službeni list CG", br. 42/11, 57/14, 28/15 i 42/17) naručilac Univerzitet Crne Gore - Rektorat, Cetinska br. 2, Podgorica, oglašava

OBAVJEŠTENJE O OGLAŠAVANJU POSTUPKA JAVNE NABAVKE

Nabavka robe- nabavka i instalacija - višenamjenskog uređaja (kaskadni sudarač) za mjerenje veličine, distribucije i koncentracije čestica opsega 6 nm - 10 µm u realnom vremenu u vazduhu i drugim gasovima za potrebe Univerziteta Crne Gore- Rektorat (Mažinski fakultet) ukupne procijenjene vrijednosti sa PDV-om 120000,00 €. Tenderska dokumentacija broj 05/1-2-1-1802 objavljena je na Portalu javnih nabavki, na adresi www.ujn.gov.me dana 26.11.2019. godine. Lice za davanje informacija mr Ranko Rakočević telefon 020 414 285, e-mail javne.nabavke@ucg.ac.me.

Na osnovu člana 62, stav 1 Zakona o javnim nabavkama („Službeni list CG", br. 42/11 i 57/14, 28/15 i 42/17) naručilac Univerzitet Crne Gore, oglašava

OBAVJEŠTENJE O JAVNOJ NABAVCI

Nabavka usluga-članarine i pretplate na bazu podataka Web of science group ukupne procijenjene vrijednosti 79.000,00 € sa PDV-om, sa mogućnošću zaključivanja okvirnog sporazuma na period od 2 (dvije) godine. Tenderska dokumentacija broj 05/1-2-1-1804 objavljena je na Portalu javnih nabavki, na adresi www.ujn.gov.me dana 26.11.2019. godine. Lice za davanje informacija **Miodrag Zarubica**, telefon 020 414 285, e-mail javne.nabavke@ucg.ac.me.

Prof. dr SRĐAN DARMANOVIĆ

Prof. dr Srđan Darmanović je redovni profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore. Doktorirao je 2002. godine na istom Univerzitetu. Bio je jedan od osnivača i prvi dekan Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crne Gore. Član je Venecijanske komisije Savjeta Evrope i jedan od osnivača nevladine organizacije CEDEM. Od 2010. do 2016. godine bio je ambasador Crne Gore u Sjedinjenim Američkim Državama, a od 2017. godine je ministar vanjskih poslova u Vladi Crne Gore.

Bio je gostujući predavač na Džordžtaun univerzitetu, Institutu za američku spoljnu politiku i Džon Hopkins univerzitetu u Vašingtonu, te univerzitetima u Hamburgu, Rimu (La Sapienza), Beogradu i Zagrebu.

Autor je niza publikacija, od kojih bi se mogle izdvojiti:

Knjige i djelovi knjiga

Darmanović, Srđan, *Malformed Democracy: The Drama of Yugoslav Post-communism* (Belgrade, Serbia 1993)

Darmanović, Srđan, *Real-socialism: Anatomy of Colaps* (Podgorica, Montenegro 1996).

Darmanović, Srđan i Stojiljković, Zoran, Izborni sistemi i unutarstranački odnosi u Crnoj Gori i Srbiji, u: Stojiljković, Zoran i Spasojević, Dušan (ur.), *Birači, partije i izbori - kako demokratizovati partije u Crnoj Gori i Srbiji?*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu / Centar za monitoring i istraživanje (CEMI), Beograd, Podgorica, 2016, pp. 133-150,

Darmanović, Srđan, Political System in Montenegro, in: Goati, Vladimir and Darmanović, Srdjan (ed.), *Electoral and Party System in Montenegro: A Perspective of Internal Party Democracy Development*, Centar za monitoring i istraživanje (CEMI), Podgorica, Montenegro, 2016, pp. 11-46.

Darmanović, Srđan, "Regime Change in Transitional Society: The Case of Ukraine", in: Erik André ANDERSEN and Eva Maria LARSEN (ed.), *Europe and the Americas: Transatlantic Approaches to Human Rights*, Leiden-Boston, 2015, pp.214-250;

Darmanović, Srđan, "A Long Transition in Montenegro - From Semi-competitive Elections to Electoral Democracy", in: Veselin PAVIĆEVIĆ, Darmanović, Srđan, Olivera KOMAR, Zlatko VUJOVIĆ (ed.), *Electoral Legislation and Elections in Montenegro 1990-2006*, Podgorica, Montenegro 2007, pp. 83-100;

Darmanović, Srđan, "Montenegro - New Independent Country in the Balkans", in: *Referendum in Montenegro 2006*, CEMI, Podgorica, Montenegro 2006, pp. 9-20;

Darmanović, Srđan & Rade BOJOVIĆ, "The Montenegrin Non-governmental Sector - Past, Present and Prospects for the Future", in: Dragica VUJADINOVIĆ, Lino VELJAK, Vladimir GOATI, Veselin PAVIĆEVIĆ (ed.), *Between Authoritarianism and Democracy: Serbia, Montenegro, Croatia – Civil Society and Political Culture*, Vol. II, CEDET, Belgrade, 2005, pp. 343-359;

Darmanović, Srđan, "Peculiarities of Transition in Serbia and Montenegro", in: Dragica VUJADINOVIĆ, Lino VELJAK, Vladimir GOATI, Veselin PAVIĆEVIĆ (ed.), *Authoritarianism and Democracy: Serbia, Montenegro, Croatia – Institutional Framework*, Vol. I, CEDET, Belgrade, 2003, pp. 143-166;

Članci

Darmanović, Srđan, The Never Boring Balkans: The Elections of 2016, *Journal of Democracy*, Volume 28, Number 1, January 2017, pp. 116-128, National Endowment for Democracy (NED), John Hopkins University Press, Washington, DC, USA,

Janusz BUGAJSKI & Srđan Darmanović, "NATO Moves Forward with Montenegro", *The American Interest*, Washington, DC, December 2015;

Srđan Darmanović, "Electoral Disputes - Procedural Aspects", *Science and Technique of Democracy*, No. 48, Council of Europe, Venice Commission, Strasbourg, April 2010;

Srđan Darmanović, "Montenegro: A Miracle in the Balkans?", *Journal of Democracy*, Washington, DC, April 2007, Vol. 18, No. 2, pp. 152-159;

Srđan Darmanović, "Montenegro: The Dilemmas of a Small Republic?", *Journal of Democracy*, Washington, DC, January 2003, Vol. 14, No. 1, pp. 145-153;

Srđan Darmanović, "Serbia and Montenegro and Their New Union", *Mediterranean Yearbook 2003*, European Institute for Mediterranean & Fundacio CIDOB, Barcelona 2004, pp. 131-133;

Srđan Darmanović, "Stability and Continuity in Montenegro - Montenegro After a Rather Uninteresting Round of Presidential Elections", *Südost Europa Mitteilungen*, Munich, Germany, March 2003, 43. Jahrgang, pp. 22-32;

Srđan Darmanović, "Montenegro Survives The War", *East European Constitutional Review*, No. 66, Budapest-New York 1999, pp. 66-68;

Univerzitet Crne Gore
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone _00382 20 414 255
fax_ 00382 20 414 230
mail_rektorat@ac.me
web_www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03 - 809

Datum / Date 05. 03 2018

Crna Gora UNIVERZITET CRNE GORE FAKULTET POLITIČKIH NAUKA			
Prijemno:	<u>08. 03. 2018</u>		
Org. jed.	Broj	Prilog	Vrijednost
<u>01</u>	<u>631</u>		

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br. 44/14, 47/15, 40/16, 42/17, 71/17) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 05.03.2018.godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr SRĐAN DARMANOVIĆ bira se u akademsko zvanje **redovni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast Politički sistemi na Fakultetu političkih nauka**, na neodređeno vrijeme.

**SENAT UNIVERZITETA CRNE GORE
PREDSJEDNIK**

Prof.dr Danilo Nikolić, rektor

Prof. dr SAŠA KNEŽEVIĆ

Rođen 1965. godine. Osnovnu i srednju školu završio u Podgorici, a studije istorije na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore. Magistrirao je 1997. godine na Odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Istraživački se bavio spoljnom politikom Crne Gore, spoljnom politikom Velike Britanije, istorijom diplomatije i ukupnim međunarodnim odnosima u XIX i XX vijeku. Autor je više knjiga i koautor udžbenika istorije za treći razred srednjih škola u Crnoj Gori (Podgorica 2003. i renovirano izdanje 2008), a objavio je veći broj naučnih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima. Učestvovao je na više naučnih skupova u zemlji i inostranstvu. Njegove knjige *Crna Gora i Velika Britanija* i *Velika Britanija i aneksiona kriza* prikazane su u britanskim časopisima i štampi. U nekoliko navrata obavljao je istraživački rad i stručno usavršavanje u inostranstvu. Doktorirao je 19. 05. 2005. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Radno angažovanje u prosvjeti otpočeo 1991. godine, da bi od 1995. godine bio angažovan kao saradnik na odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću.

Bavio se novinarstvom i publicistikom i objavio je veći broj članaka i priloga u štampi. Od početka 2002. do sredine 2004. godine obavljao je odgovorne dužnosti u dnevnom listu »Pobjeda«.

Na Filozofskom fakultetu u Nikšiću predavao je Opštu istoriju savremenog doba. Vršio je dužnost rukovodioca studijskog 28. april 2017. programa istorija na Filozofskom fakultetu. Od septembra 2007. godine angažovan je na Fakultetu političkih nauka u Podgorici, kao predavač na predmetu Istorija Evrope, a od marta 2009. u radnom je odnosu na istom fakultetu. U akademsko zvanje vanredni profesor Univerziteta Crne Gore, za predmete: Savremena istorija međunarodnih odnosa, Osnovi diplomatije i Istorija balkanskih odnosa, na Fakultetu političkih nauka, biran je 07. 07. 2011. godine. Odlukom Senata Univerziteta Crne Gore, br. 03-1807, od 05. 07. 2017. godine, biran u akademsko zvanje vanredni profesor, za oblasti: Diplomacija i Međunarodni odnosi, na Fakultetu političkih nauka. Na Fakultetu političkih nauka bio je prodekan i rukovodilac doktorskih studija, a trenutno obavlja dužnost dekana.

Monografije:

Knežević, Saša, *Velika Britanija i aneksiona kriza* (2005) Istorijski institut Crne Gore, Podgorica, 356 str.

Knežević, Saša, Čagorović, Nebojša (2017): *Ideological Changes in the Historical Textbooks in Montenegro in monography Politicization of School Textbooks: The Case of Former Yugoslavia and Its Successor States*, Palgrave Macmillan, London.

Radovi objavljeni u međunarodnim časopisima:

Knežević, Saša: An Episode of British Policy towards the Balkans, *The South Slav Journal*, Volume 27 No.1-2 (103-104) Spring-Summer, London 2006. (ISSN 0141-6146), p. 50-56.

Knežević, Saša: Montenegro under the rule of Bishops, *The South Slav Journal*, Volume 27 No. 3-4 (105-106) Autumn-Winter, London 2006. (ISSN 0141-6146), p.41-48.

Knežević, Saša: Unforgottable Queen, *The South Slav Journal*, Volume 28 No.3-4 (109-110) Autumn-Winter, London 2007. (ISSN 0141-6146), p.84-93.

Knežević, Saša: Velike sile prema zahtjevima Crne Gore u aneksionoj krizi, *Istorijski zapisi* br.2/2010 (ISSN 0021-2652), u štampi.

Dečević, Mehmed, Vuković-Ćalasan, Danijela, **Knežević, Saša** (2017): Re-designation of ethnic muslims as Bosniaks in Montenegro – local specificities of this process, *East European politics and Societies and Cultures*, Vol. 31, No 1, str. 137-158. ISSN 0888-3254.

Krivokapić, Miloš, **Knežević, Saša** (2017): Prilog proučavanju porijekla stanovništva i antroponimije Orahovca, (Boka Kotorska), Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU, br. 55. (prihvaćeno za objavljivanje 27.09.2016). ISSN 1330-0598 (Print), ISSN 1848-7815 (Online). (Scopus)

Knežević, Saša (2015): Montenegro and NATO – challenges and perspectives, Security dialogues, br.2. str. 51-64. ISSN 1857-7172, ISSN 1857- 8055.

Knežević, Saša, Zečević, Nikola (2015): Multilateralne inicijative na Balkanu u razdoblju između 1995. i 2015. Međunarodne studije, br.2, str. 31-45. ISSN 1332-4756 (Print), ISSN 2459- 623X (Online).

Knežević, Saša, Jovanović, Momir (2016): Economic development of agriculture in Montenegro in the period from 1878-1914. The Journal Agriculture and Forestry, br. 1, str. 383- 390. ISSN 0554-6679 (Print), ISSN 1800-9492 (Online).

Knežević, Saša (2011): Montenegrin-Albanian relations at the Beginning of the Twentieth Century, The South Slav Journal, Vol 30, No. 3- 4, str. 58-65. ISSN 0141-6146.

Knežević, Saša (2012): What the Principality of Montenegro Demanded from the Great Powers during the Bosnian Annexation Crisis of 1908. The South Slav Journal, Vol 31, No. 1-2, str. 31- 40. ISSN 0141-6146.

Knežević, Saša (2011): Montenegro anos despues del colapsa de Yugoslavia, Balkania, revista de estudios Balcanicos, str.65-70. ISSN 2172-5535.

Knežević, Saša, Martinović, Srđa (2016): Neke osobenosti vojne terminologije crnogorske vojske, Lingva Montenegrina, br.18, str. 245- 262. ISSN 1800-7007.

Radovi objavljeni u domaćim časopisima:

Saša Knežević: Crna Gora i član 29 Berlinskog ugovora, Istorijski zapisi br.1-4/2006 (ISSN 0021-2652), 147-163.

Knežević, Saša (2013): Crnogorska diplomatija u izazovima međunarodnih odnosa, Matica, br.53, str.209-226. ISSN1450-9059.

Knežević, Saša (2015): Banke i novac u Crnoj Gori, Matica, br. 62, str. 297-352. ISSN1450- 9059.

Univerzitet Crne Gore
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone_ 00382 20 414 255
fax_ 00382 20 414 230
mail_rektorat@ac.me
web_www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03-1807

Datum / Date 05.07.2017

Crna Gora
UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

12.07.2017.

Redni broj	Ime	Prezime	Vrijednost
01	1030		

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br. 44/14, 47/15,40/16, 42/17) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 05.jula 2017.godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr Saša Knežević bira se u akademsko zvanje **vanredni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast Diplomacija i Međunarodni odnosi na Fakultetu političkih nauka**, na period od pet godina.

**Senat Univerziteta Crne Gore
Predsjednica**

Prof. Radmila Vojvodić

Prof. dr Zoran Stojiljković

Dr Zoran Stojiljković je rođen 25. juna 1953, u Požegi, Srbija.

Diplomirao je, magistrirao i doktorirao na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, gde i radi kao redovni profesor.

Stojiljković je objavio, pored više od 150 članaka i monografija, 8 knjiga : Rečnik demokratije (Građanske inicijative, 1998), Partijski sistem Srbije (2006. i drugo izdanje 2008, Službeni glasnik), Konflikt i/ili dijalog (2008, Čigoja štampa), Srbija u lavirintu tranzicije (2011, Službeni glasnik) , Država i korupcija (2013, Čigoja štampa), Sva lica opozicije (2015, Vukotić Media), Građani ili podanici (2016, Zavod za izdavanje udžbenika) i Srbija traži vođu (2017, Vukotić Media).

Stojiljković je i priređivač i autor dve trećine tekstova za udžbenik Politička sociologija savremenog društva (2014, Zavod za izdavanje udžbenika).

Profesor Stojiljković je samostalno uredio ili bio korednik 15 zbornika radova.

U polju studija države , demokratije i civilnog društva profesor Stojiljković je sa saradnicima uredio zbornike Jačanje odgovornosti Narodne skupštine (2011), Parlament i demokratija (2015) i Lavirint tranzicije (2012) a sa profesorom Vukašinom Pavlovićem i zbornike Savremena država (2010) i Savremena država – Struktura i funkcije (2011).

U polju političkih organizacija i ideologija uredio je sa saradnicima zbornike Političke familije u Evropskom parlamentu (2011), Zašto glasam kako glasam ako uopšte glasam (2012) Javne politike u izbornoj ponudi (2012) Levica u postkriznom kontekstu (2013), (Ne) demokratsko redizajniranje političkih stranaka u Srbiji (2013) , Evropski i izbori u Srbiji (2014). Birači, partije i izbori – kako demokratizovati partije u Crnoj Gori i Srbiji? (2016), Parlamentarni izbori u Srbiji 2016. godine (2017).

Najzad u u polju analize sindikata , industrijskih odnosa i socijalnog dijaloga uredio je zbornik "Uloga sindikata u tranziciji "(1999) a sa Srećkom Mihailovićem zbornik Sindikati i politika (2012).

Publikovani naučni radovi problemski i disciplinarno pripadaju oblastima političke sociologije savremenog društva, teoriji savremene države, partijama i partijskim sistemima , korupciji i **antikoruptivnim**

strategijama, kao i problemskom istraživanju sindikata i civilnog društva – naučnim disciplinama u čijem izvođenju na Fakultetu političkih nauka Stojiljković učestvuje.

Pored akademskog rada, Stojiljković je i Predsednik Ujedinjenih granskih sindikata Nezavisnost, a bio je i u dva mandata član Odbora Agencije za borbu protiv korupcije.

Objavljeni radovi u 2010. godini

1. **Prilog istraživanju socijalnog kapitala**, str 77-97, u: Godišnjak FPN, broj 4, Beograd, ISSN 1820-6700, COBISS.SR-ID 145774604
2. **Srbija pred izazovom promena**, str.33-65, u : Kvalitet političkih institucija, FPN, Centar za demokratiju, Beograd, ISBN 978-86-84031-46-0, COBISS.SR-ID 181041932
3. **Sindikati i zaposleni u raljama tranzicije i krize**, str.149-165, u: Kako građani Srbije vide tranziciju, FES, CSSD, CeSID, Beograd, ISBN 978-86-83767-28-1, COBISS.SR-ID 180668172
- 4 **Socijalni dijalog i konsolidovanje demokratije**, str.5-25 i
5. **Socijalni dijalog u Srbiji- razlozi preskromnih učinaka**, str.25-53 i
6. **Budućnost socijalnog dijaloga**, str. 53-85, u : Socijalni dijalog, UGS Nezavisnost, ISCOD, Beograd, ISBN 978-86-7430-025-1

Objavljeni radovi u 2011. godini

1. **Politika i novac**, u : Preporuke za izmenu izbornog zakonodavstva u Srbiji(ur. Zoran Stojiljković i Dušan Spasojević), str. 75- 89, NDI, Beograd, ISBN 978-86-914557-O-5; COBISS.SR-ID 184296460
2. **Političke familije u evropskom parlamentu**, str 101-251 i
3. **Partijska scena Srbije**, str. 273-307, u Političke grupacije u Evropi(ur. Gordana Pilipović i Zoran Stojiljković) KAS, EPUS, Beograd, 2011, ISBN 978-86- 86661-52-4; COBISS.SR-ID 184501004
- 4.**Socijalni rascepi i polje politike**, 71-105, u : Partije i izbori - 20 godina (ur. Slaviša Orlović), FES-FPN, Beograd, 2001, ISBN 978-86-8403-49-7 ; COBISS.SR-ID 182789900
- 5.**Socijalni dijalog i kriza i /ili kriza dijaloga**, str. 13-18, u Analiza politike, jun 2011, ISSN 2217-6233; COBISS.SR-ID 184942348
6. **Srbija u lavirintima tranzicije**, STR. 493, Službeni glasnik, Beograd,2011, ISBN 987- 86-519- 0816-6; COBISS.SR-ID 182609932
7. **Karakter i logika korupcije**, str. 25 - 37, u Izazovi evropskih integracija, ISSN 1820-9459, COBISS1511881740, M 51 -3
- 8."**Serbia in the Party Labyrinth.**" *Serbian Political Thought, *year III, volume 3, number 1, pp. 87-110.ISSN 1450-5460UDC316.752:329(497.11), M24 - 4

Key words: parties, ideologies, political supply and demand, social rifts.

Objavljeni radovi u 2012. godini

1. **Korupcija u obrazovanju**, str. 8-48 u. Borba protiv korupcije u obrazovanju-Crna gora: Izveštaj za 2011.godinu, Cemi, Centar za građansko obrazovanje, Podgorica, ISBN 978-86-85547-32-4, COBISS.CG-ID20368400
2. **Finansiranje izbornih aktivnosti**, str. 103-117, u: Politički život, broj 5, Beograd, ISSN 2217-7000, COBISS.SR-ID 186943756
3. **Partnerstvom do demokratskih promena**, str.127-151, u: Sindikati u medijima, FES, Centar za razvoj sindikalizma, Beograd, ISBN 978-86 89167-00-9, COBISS.SR-ID 190727692
4. **Antikoruptivno zakonodavstvo**, u: Političke stranke i zakonodavna aktivnost Narodne Skupštine Republike Srbije, (ur. Zoran Stojiljković, Jelena Lončar I Dušan Spasojević), UNDP, FPN, Centar za demokratiju, ISBN 978-86 – 84031-53-4, COBISS.SR-ID 190045452
5. **Đurđevdanski izbori 2012.godine – Koalicione igre i igrice oko vlasti**, str. 27- 47 u: Oko izbora 18, NDI, CeSID, Beograd, ISBN 978-86 .83491-52-O, COBISS 193457164
7. **Ima li svetla na kraju tranzicionog tunela**, str. 229-247, u Lavirint tranzicije (ur. Zoran Stojiljković), FES, FPN, Centar za demokratiju, ISBN 978-86 -83767-34-2, COBISS.SR-ID 191489036
8. **Izborna odluka**, str.19-33, u: Zašto glasam kako glasam ako uopšte glasam, (ur. Zoran Stojiljković), FES, FPN, Centar za demokratiju, Beograd, ISBN 978-86- 83767-35-9, COBISS.SR-ID 193186572
9. **Izborna obećanja i postizborna realnost: Javne politike u izbornoj ponudi u Srbiji**, str 9-31 i
10. **Pogled u budućnost : Funkcionisanje koalicione vlasti i faktori (ne)stabilnosti vlade**, str. 93-115, u. Javne politike u izbornoj ponudi, (ur. Gordana Pilipović i Zoran Stojiljković), KAS, FPN, Centar za demokratiju, Beograd, ISBN 878-86 – 86661-58-6, COBISS.SR-ID 194175500
11. **Alisa u zemlji čuda. Sindikati u minskom polju politike**, str. 89- 109, u :Sindikati i politika (ur. Srećko Mihailović i Zoran Stojiljković), Službeni glasnik – Centar za razvoj sindikalizma, ISBN 978-86-519-1580-5, COBISS.SR-ID 194900236
12. **Izborna obećanja i postizborna realnost: Izbori u Srbiji 2012.godine**, str.81-99, Političke perspektive, FPN Beograd, FPZ Zagreb, ISSN 2217-561X, COBISS.SR-ID 183446540
13. **Finansiranje izbornih aktivnosti**, str.155-169, u : Izbori i formiranje Vlade u Srbiji 2012. (ur. Slaviša Orlović), Čigoja štampa, Beograd, ISBN 978-86 84031-55-8, COBISS. SR-ID 195587596
14. **"Serbia Between Electoral Authoritarianism and Consolidated Democracy."** *Serbian Political Thought, *Year IV, Vol 5, No 4, pp 5-21. ISSN 1450-5460UDC321.7(497.11)

Objavljeni radovi u 2013. godini

1. **Država i korupcija**, str.394, Čigoja štampa, Beograd, ISBN 978-86-7558-968-6, COBISS .SR-ID 198239500
2. **Korupcija i slaba država**, Filozofija i društvo, Beograd, 1/2013, YU ISSN 0353- 5738
3. **Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, Jelena Lončar, Izborna ponuda i ideološko profilisanje stranaka u Srbiji**, u Srpska politička misao 2/2013, str.135 – 150
4. **Zoran Stojiljković, Levica u Srbiji: nedostajuće pretpostavke**, str. 109 – 123, u : **Levica u postkriznom kontekstu (ur. Zoran Stojiljković)**, FES, Beograd, ISBN 978 – 86 – 83767 -44 – 1, COBISS-ID 203037964
5. Stojiljković, Zoran i Spasojević, Dušan (2013), **Teorijsko-metodološki okvir za izučavanje stranačkih programa i unutar-stranačke demokratije u Srbiji** u (Ne)demokratsko redizajniranje političkih partija u Srbiji, Stojiljković, Pilipović, Spasojević (ur), Beograd: Konrad Adenauer Stiftung. Str: 5-24. ISBN 978-86-86616-69-2
6. Stojiljković, Zoran i Spasojević, Dušan (2013), **Programske pozicije i unutarstranački odnosi stranaka u Srbiji nakon izbora 2012.** u (Ne)demokratsko redizajniranje političkih partija u Srbiji,

Objavljeni radovi u 2014. godini

1. **Populizam i manjkava demokratija - slučaj Srbija**, Politikon 8/2014, str.7-23, ISSN 2217-883X, COBISS.SR-ID 270430471
2. **Politička sociologija savremenog društva** (priređivač i autor dve trećine tekstova) , Zavod za udžbenike, Beograd, str. 608, ISBN 978-86-17 18785-7, COBISS.SR-ID 207532300
3. **Izborna obećanja i postizborna realnost: javne politike u izbornoj ponudi** , str. 21-45:
4. **Izbori za evropski parlament 2014. godine** , 121-153 i
5. Zoran Stojiljković/ Dušan Spasojević , **Naredni korak: istraživanje stepena, kvaliteta i obima ostvarivanja izbornih obećanja** , str. 85-121, u : *Izborne ponude i rezultati- Evropski izbori i izbori u Srbiji 2014. godine*, KAS, FPN, Beograd, ISBN 978-86- 86661-75-3, COBISS.SR-ID 211706636
6. Zoran Stojiljković, Ivica Mladenović, **"Socijaldemokratska levica u Srbiji: akteri i mogućnosti**, Srpska politička misao, 3/ 2014, god. 21, vol 45, str.11-32
7. **Sindikati i organizacije civilnog društva: Kako do efektivne strategije delovanja"**. U: Mihailovic, Srećko (prir). *Sindikati i civilno društvo*. Beograd: Dan Graf i Centar za razvoj sindikalizma. str. 27-44. ISBN 978-86-83517-85-5 COBISS-ID 209482764
8. **Izborni rezultati 2014. godine** , str, 10 -28,
9. **Novac i izbori**, str.28-50
10. **Političko poverenje** , 87-106, u : *Oko izbora 19 - parlamentarni izbori u Srbiji 16. marta 2014. godine*, Cesid, NDI, Beograd, ISBN 978-86-83491-55-1

Objavljeni radovi u 2015. godini

1. **Politička korupcija i antikoruptivne javne politike**, u *Javne politike*, Institut Alternativa, Podgorica, str. 18-33, ISBN 978-9940-533-44-1 COBISS.CG-ID 26430480
2. **Izbori u Crnoj Gori : birači u lavirintima politike**, u: *Izbori i izborni programi 2012 : suština ili forma* , CGO, Podgorica, str. 16 - 50, ISBN 978-86-85591-56-3, COBISS.CG-ID 26747664
3. **Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, Partijski sistem Srbije, u : Kako internu stranačku demokratiju učiniti mogućom? Institucionalni faktori i interna dinamika unutarstranačkih odnosa**, Službeni glasnik, Beograd, str. 27-49, ISBN 978-86-6425-006-1
4. **Zoran Stojiljković, Vojislav Mihailović, Dušan Spasojević, Unutarstranačka demokratija u Srbiji**, u: *Kako internu stranačku demokratiju učiniti mogućom? Institucionalni faktori i interna dinamika unutarstranačkih odnosa*, Službeni glasnik, Beograd, str. 69-87, ISBN 978-86-6425-006-1
5. **Sva lica opozicije (1990-2015)**, Vukotić media, Beograd, str. 291, ISBN 978-86- 89613-37-7, COBISS.SR-ID 217498636
6. **Srbija u lavirintima tranzicije i globalizacije** , u: *Srbija i globalizacija (povodom 80 godina života i rada dr. Radoša Smiljkovića)* ur. Zoran Stojiljković i Uroš Šuvaković, Fakultet političkih nauka, Beograd, str. 159-183, ISBN 978-86-6425-005-4
7. **Prekarijat u (minskom) polju politike** , u *Od novinara do nadničara. Prekarni rad i život*,(ur. Srećko Mihailović), Centar za sindikalizam, Fond za otvoreno društvo, Beograd, str.259-289, ISBN 978-86-83 517-92-3, COBISS.SR.ID 219967244

8. Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, Jelena Lončar, **Da li je populizam nužni sastojak politike u Srbiji?**, u: *Politički identitet Srbije u globalnom regionalnom kontekstu*, FPN, Beograd, str.37-51, ISBN 978-86-84031-86-2, COBISS.SR-ID 220608780

9. **Da li je socijalna Evropa još moguća – pogledi sa leveice**, u: *Nova Evropa I njena periferija*, FPN, Beograd, 291-311, ISBN 978-86-84 031-83-1, COBISS.SR-ID 220209932

Tekstovi objavljeni u 2016. godini

1. **Građani ili podanici: Ogledi o socijalnom kapitalu i političkoj kulturi građana Srbije**, Zavod za udžbenike, str 317, ISBN 978-86-17-19484-8, COBISS.SR-IDS 226377484,

2. Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, **Organizational Structures of Political Parties in Serbia**, in: *Organizational Structures of Political Parties in Central and Eastern European Countries* (ed) Katarzyna Sobolewska-Myslik, Beata Kosowska-Gastol, Piotr Borowiec, pp 369-391, ISBN 978-83-233-4174-1, Jagiellonian University Press

3. **Marginalije o sreći i jednakosti**, u: *Socijalna demokratija u Evropi i koncept dobrog društva* (ur. Slaviša Orlović), str. 47-63, ISBN 978-86-83767-55-7, FES, FPN Beograd

4. **Post(liberalna) demokratija, kapitalizam i kriza države**, u: *Urušavanje ili slom demokratije?*, (ur. Ilija Vujačić i Bojan Vranić), str. 9-31, ISBN 978-86-6425-022-1, FPN, Beograd

5. **Podruštvljavanje predstavničke demokratije iliti zašto je devetka ustvari mršava šestica**, u: *Srbija i institucionalni modeli javnih politika* (ur. Đorđe Stojanović, Mladen Lišanin), str. 41-65, ISBN, 978-86-7419-285-6

6. **Moć i nemoć parlamenta**, u : *Parlament i demokratija*,(ur. Zoran Stojiljković, Jelena Lončar, Dušan Spasojević) str.7-21, ISBN:978-86-84031-91-6, FPN Beograd

7. **Parlament i podruštvljavanje predstavničke demokratije**,.u: *Parlament i demokratija*,(ur. Zoran Stojiljković, Jelena Lončar, Dušan Spasojević) str.126-141, ISBN:978-86-84031-91-6, FPN Beograd

8. Зоран Стојиљковић, Ђорђе Вуковић, **Социјални расцепи и поље политике – случај Србија**, у: *СОЦИО-СТРУКТУРНА ПАРАДИГМА У СРБИЈИ*, (ур. Ђорђе Стојановић, Душан Спасојевић, Зоран Стојиљковић), стр. 57-85, Српска политичка мисао, ISSN 0354-5989 UDK 32

9. Zoran Stojiljković, Srđan Daramanović, **Izborni sistemi i unutarstranački odnosi u Crnoj Gori i Srbiji**, u: *Birači, partije i izbori - kako demokratizovati partije u Crnoj Gori i Srbiji?* (ur. Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević), str. 133-151, ISBN 978-86-6425-019-1, FPN Beograd, CEMI Podgorica, M45

10. Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević, Jelena Lončar (2015), **Da li je populizam neizbežan sastojak politike u Srbiji?** u Vesna Knežević-Predić (ur.) *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, Beograd: Fakultet političkih nauka. str: 37-50. ISBN 978-86-84031-86-2, M63, datum odžavanja konferencije: 6.11.2015.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Адреса: Студентски трг 1, 11000 Београд, Република Србија
Тел.: 011 3207400; Факс: 011 2638818; E-mail: officebu@rect.bg.ac.rs

СЕНАТ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

Београд, 22.09.2015. године
06-01 Број: 61202-2764/3-15
МЦ

На основу чл. 65. ст. 2. Закона о високом образовању ("Службени гласник РС", број 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12, 89/13 и 99/14), чл. 42. ст. 1. тач. 23. и чл. 43. ст. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 162/11-пречишћени текст и 167/12, 172/13 и 178/14), чл. 25. ст. 1. и ст. 2. тач. 1. Правилника о начину и поступку стицања звања и заснивања радног односа наставника Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 142/08, 150/09 и 160/11) и Критеријума за стицање звања наставника на Универзитету у Београду ("Гласник Универзитета у Београду", број 183/15-пречишћени текст), а на предлог Изборног већа Факултета политичких наука, број: 11-1528/1 од 28.05.2015. године и мишљења Већа научних области правно-економских наука, број: 61202-2764/2-14 од 07.07.2015. године, Сенат Универзитета, на седници одржаној 22.09.2015. године, донео је

ОДЛУКУ

БИРА СЕ др Зоран Стојиљковић у звање редовног професора на Универзитету у Београду-Факултет политичких наука, за ужу научну област Политиколошко-социолошке студије.

Образложење

Факултет политичких наука је дана 11.03.2015. године у листу „Послови“ објавио конкурс за избор у звање редовног професора или ванредног професора, за ужу научну област Политиколошко-социолошке студије, због истека изборног периода.

Извештај Комисије за припрему извештаја о пријављеним кандидатима стављен је на увид јавности дана 17.04.2015. године преко Библиотеке, огласне табле и сајта Факултета.

На основу предлога Комисије за припрему извештаја о пријављеним кандидатима, Изборно веће Факултета политичких наука, на седници одржаној дана 28.05.2015. године, донело је одлуку о утврђивању предлога да се кандидат др Зоран Стојиљковић изабере у звање редовног професора.

Факултет политичких наука је дана 10.06.2015. године доставио Универзитету комплетан захтев за избор у звање на прописаним обрасцима.

Универзитет је комплетну документацију коју је доставио Факултет ставио на web страницу Универзитета дана 30.06.2015. године.

Веће научних области правно-економских наука, на седници одржаној дана 07.07.2015. године дало је мишљење да се др Зоран Стојиљковић може изабрати у звање редовног професора.

Сенат Универзитета, на седници одржаној дана 22.09.2015. године разматрао је захтев Факултета политичких наука и утврдио да кандидат испуњава услове прописане чл. 64. и 65. Закона о високом образовању, чланом 124. Статута Универзитета у Београду, као и услове прописане Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету у Београду, па је донета одлука као у изреци.

ПРЕДСЕДНИК СЕНАТА
Ректор
[Signature]
Проф. др Владимир Бумбаширевић

Доставити:

- Факултету (2)
- архиви Универзитета
- сектору 06

6. 10. 2015. [Signature]

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Получено	09. 10. 2015.	
Лист бр.	2427/1	
Корисник		